

ΑΘΛΗΤΩΝ ΑΠΟΛΟΓΙΑ

Με τὸ ἄρθρο αὐτὸ ἐπιδιώκεται νὰ ἀπαλλαγοῦν δύο ἀρχαῖοι ἀθλητὲς καὶ ἓνας ἀύλητῆς ἀπὸ τῆ μομφῆ πού τοὺς ἔχουν προσάψει σύγχρονοι ἐρευνητὲς ὅτι ἀπέκτησαν καταχρηστικὰ τὸν τίτλο τοῦ περιοδονίκη. Προηγεῖται μία εἰσαγωγικὴ περιοδεία γύρω ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἀγωνιστικὴ «περίοδο».

“Ὅπως εἶναι γνωστὸ, σὲ ἀθλητικὰ συμφραζόμενα *περίοδος* (ἢ) ὀνομαζόταν στὴν ἀρχαιότητα κατεξοχὴν ὁ κύκλος τῶν τεσσάρων πανελληνίων ἀγῶνων (Ὀλύμπια, Πύθια, Ἴσθμια, Νέμεα). Ἔτσι, *νικήσας τὴν περίοδον ἢ περιοδονίκης* χαρακτηριζόταν ὁ ἀθλητὴς πού στὴ διάρκεια τῆς σταδιοδρομίας του πρώτουε τουλάχιστον μία φορά στὸν καθέναν ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες τοῦ κύκλου, χωρὶς χρονικοὺς περιορισμοὺς. Ἄν συμπλήρωνε δύο ἢ περισσότερες φορές τὴν περίοδο, ἀναγνωριζόταν *δῖς, τρίς* κτλ. *περιοδονίκης*¹. Σὲ περίπτωσι πού κάποιος προικισμένος ἀθλητὴς κατόρθωνε, νικώντας ἀλλεπάλληλα καὶ ἀδιάκοπα καὶ στοὺς τέσσερις ἀγῶνες, νὰ συμπληρώσει τὴν τετράδα τῶν νικῶν στὸν συντομότερο δυνατὸ χρόνο (περίπου δύο ἔτη), ἔπαιρνε τὸν διακεκριμένο τίτλο *νικήσας τὴν περίοδον ἐν τῇ περιόδῳ*². Περιοδονίκες καὶ τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης κατηγορίας ἀναδεικνύονταν σχεδὸν ἀποκλειστικὰ ἄνδρες, σπανιότατα παιδιὰ, ἐξαιτίας βέβαια τῶν περιορισμῶν τῆς ἡλικίας. Ἀναφέρεται μόνον ἓνα παιδί πού νίκησε τὴν *παιδικὴν περίοδον* (Knab 26) καὶ ἓνα ἄλλο, γιὰ τὸ ὁποῖο ὁμως προκύπτουν, ὅπως θὰ δοῦμε, ἀμφιβολίες. Ἐξάλλου σὲ μία ἐπιγραφή, περίπου τοῦ 220 μ.Χ., ἐμφανίζεται ὁ ὄρος *ἀρχαία περίοδος*, πού προσάγεται, καθὼς θὰ δοῦμε στὴ συνέχεια, ὡς μία ἀπὸ τίς λίγες ἐνδείξεις ὅτι κατὰ τὴ Ρωμαϊκὴ ἐποχὴ εἶχαν προστεθεῖ στὴν παραδοσιακὴ περίοδο καὶ ἄλλοι ἀγῶνες. Τέλος, σὲ μερικές ἐπιγραφὰς τῆς ὕστερης ἀρχαιότητος ἀπαντᾶ καὶ ὁ *περίοδος*, ἀρσενικοῦ γένους, πού θεωρεῖται συντετμημένη μορφή τῆς λ. *περιοδονίκης* (πιθανῶς κατὰ τὸ *παραδοξονίκης > παράδοξος*)³.

1. Βλ. R. Knab, *Die Periodoniken*, Giessen 1934, σ. 4 κ.ε.

2. Στὴν περίεργη αὐτὴ σύζευξη ἡ λ. *περίοδος* λειτουργεῖ ταυτόχρονα μὲ δύο σημασίες, μία πρωταρχικὴ (στὸ ἐμπρόθετο), γιὰ τὸ χρονικὸ διάστημα μέσα στὸ ὁποῖο ὀλοκληρώνεται ἡ τετράδα τῶν ἀγῶνων (τουλάχιστον δύο χρόνια), καὶ μία κατ' ἐπέκτασιν (τὸ ἀντικείμενο), γιὰ τὸν χρονικὰ ἀπεριόριστο ἀτομικὸ κύκλο τοῦ ἀθλητῆ. Γιὰ περιπτώσεις τέτοιων νικητῶν βλ. Knab, σ. 9· πρβ. καὶ L. Moretti, *Iscrizioni agonistiche greche*, Ρώμη 1953, σ. 35 (στὸ ἐξῆς *Iscr. agon.*).

3. Βλ. L. Robert, *Études anatoliennes*, Ἀμστερνταμ 1970, σ. 122-23.

Σὲ ἐπιγραφικὰ καὶ ἄλλα κείμενα ὁ ὅρος *περιοδονίκης* συχνὰ συνοδεύεται ἀπὸ διάφορους ἐπιθετικούς προσδιορισμούς, πού, καθὼς θὰ δοῦμε καὶ παρακάτω, ἐκφράζουν συνήθως κάποιον εἰδικὴ ἐπίδοση τοῦ ἀθλητῆ (π.χ. *ἀνίκητος*, *ἀτραυμάτιστος*, *ἀπρωτος* κτλ.) ἢ, σπανιότερα, ἕναν γενικὸ ἐγκωμιαστικὸ χαρακτηρισμὸ (π.χ. *κράτιστος*)⁴. Σὲ μιὰ ἐπιγραφή ἀπὸ τὴ Ρώμη (*IGUR 244*) ἀπαντᾷ ἕνας ἀνάλογος χαρακτηρισμὸς, *περίοδος* (= *περιοδονίκης*) *τέλειος*, γιὰ κάποιον ἀθλητῆ, μᾶλλον τῆς πάλης. Ἡ ἴδια φράση (ἔτσι, σὲ ὀνομαστικὴ) πρέπει νὰ συμπληρωθεῖ καὶ σὲ μιὰ δευτέρη ἐπιγραφή τῆς ἴδιας ἐποχῆς ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, πού δημοσιεύτηκε πρόσφατα, ὅπου ὁμοίως ὁ πρῶτος ἐκδότης, ἂν καὶ ἐπικαλεῖται τὸ παράλληλο ἀπὸ τὴ Ρώμη, θέλησε νὰ εἰσαγάγει τὴ φράση *περίοδος τελεία*, γιὰ νὰ τὴν χρησιμοποιήσει στὴ συνέχεια ὡς ἀπόδειξη ὅτι ἴσχυε καὶ *ἀτελής περίοδος*⁵. Τί ἀκριβῶς σημαίνει ὁ χαρακτηρισμὸς *τέλειος περίοδος* δὲν μποροῦμε πρὸς τὸ παρὸν νὰ ἐξακριβώσουμε⁶.

Ἐάν ἐρθoυμε ὁμοίως τώρα ἀπὸ τὰ ὀνόματα στὰ πράγματα. Κανονικὰ ὁ τίτλος τοῦ *περιοδονίκη* προϋποθέτει, τουλάχιστον γιὰ τὴν παλιότερη ἐποχή, καὶ τὶς τέσσερις ἱερὲς νίκες. Ἐπὶ τῆς ἀραγε παραβιάσεις τοῦ κανόνα; Καί, ἂν ἀποκλειστεῖ τὸ ἐνδεχόμενον αὐθαιρεσίας, τί συνέβαινε στὴν περίπτωση πού κάποιος ἀθλητῆς χωρὶς δικὴ του ὑπαιτιότητα δὲν μποροῦσε νὰ ὀλοκληρώσει τὴν περίοδο; Ἐάν, γιὰ παράδειγμα, σὲ ταραγμένους καιροὺς ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες εἶχε ἀνασταλεῖ, ἔχοναν οἱ φιλόδοξοι ἀθλητῆς τὴ δυνατότητα νὰ ἀποκτήσουν τὸν ἐπιζήλο τίτλο, ἢ μήπως γινόταν κάποια παραχώρηση (π.χ. νὰ ἀγνοηθεῖ ἢ νὰ

4. Βλ. Knab, σ. 10 κ.ε.

5. Βλ. D. J. Geagan, *Periodos Teleia*, *Studies Presented to Sterling Dow on his Eightieth Birthday*, Durham 1984, σ. 97 κ.ε. Ἐάν καὶ τὸ κείμενο εἶναι ἐλλιπές, ἢ σύνταξη ἀπαιτεῖ ὀνομαστικὴ πτώση ἔπειτα, ἢ μιὰ ἀπὸ τὶς δύο μορφές τοῦ Σ στὴν ἐπιγραφή εἶναι τέτοια πού ἐπιτρέπει τὴν ἀνάγνωση στὸν στ. 4 *περίοδος τέλειος* (ἀντὶ *περίοδος τελείαν*). Πρβ. τώρα S. Follet, *REG 100* (1987) 389 (*Bull. épigr.* ἀρ. 572), ἢ ὅποια καὶ χρονολογεῖ τὴν ἀθηναϊκὴ ἐπιγραφή μετὰ τὸ 221 μ.Χ.

6. Στὸ ἐρμηνευτικὸ ὑπόμνημα τῆς παραπάνω ἐπιγραφῆς ἀπὸ τὴ Ρώμη ὁ Moretti δέχεται ὅτι ἡ φράση σημαίνει «*περιοδονίκης* στὴν κατηγορία τῶν (τελείων) ἀνδρῶν σὲ ἀντιδιαστολὴ πρὸς τὸν π. παίδων». Ἐφόσον ὁμοίως πρόκειται γιὰ τιμητικὸ τίτλο, ἢ ἐρμηνεία αὐτὴ εἶναι ἀπίθανη (ποιά τιμὴ θὰ περιοιοῦσε στὸν ἐνήλικο ἀθλητῆ ἕνας τέτοιος χαρακτηρισμὸς, ἀφοῦ ἦταν ἐντελῶς φυσιολογικὸ νὰ ἀναδεικνύονται *περιοδονίκης* σχεδὸν ἀποκλειστικά, ὅπως εἴπαμε παραπάνω, στὴν κατηγορία τῶν ἀνδρῶν). Πιθανότερη μοῦ φαίνεται ἡ ἐρμηνεία τοῦ N. M. Kennell, σὲ πρόσφατο ἄρθρο του μὲ τίτλο «*Νέρων περιοδονίκης*» (*AJPh* 109, 1988, 239 κ.ε.), ὅπου (σ. 250) ὑποστηρίζει ὅτι ὑποδηλώνεται αὐτὸς πού πέρα ἀπὸ τοὺς τέσσερις παραδοσιακοὺς ἀγῶνες νίκησε καὶ στοὺς ἄλλους ἀγῶνες τῆς «*ρωμαϊκῆς*» περιόδου (ἢ ἔστω μόνο στὰ Ἄκτια, γὰρ τὰ ὅποια, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω, ἔχουμε ἐνδειξὴ ὅτι τὴν ἐποχὴ αὐτὴ τὰ ὑπολόγιζαν στὴν περίοδο). Θὰ μποροῦσε ἐπίσης νὰ ὑποθέσει κανεὶς ὅτι τὸ ἐπίθετο *τέλειος* ἔχει ἀπλῶς ἐγκωμιαστικὸ χαρακτήρα, σημαίνει δηλαδὴ «*ἄριστος*» (βλ. *LSJ* στὴ λ., ἀρ. 3).

ἀντικατασταθεῖ ἡ νίκη πού ἔλειπε)⁷; "Ἐπειτα, ὑπῆρχε κάποια τυπική ἢ γραφειοκρατική διαδικασία γιὰ τὴν ἀπονομὴ τοῦ τίτλου ἢ ὁ ἀθλητὴς αὐτοανακηρυσσόταν περιοδονίκης⁸; Αὐτὰ εἶναι μερικὰ ἀναπάντητα ἐρωτήματα. Τὸ μόνο πού μποροῦμε νὰ συμπεράνουμε μὲ βεβαιότητα εἶναι ὅτι κάποιες μορφῆς παραχώρηση ἴσχυε γιὰ τοὺς θυμελικούς καὶ σκηνικούς τεχνίτες, γιατί, ἂν καὶ τὰ ἀγωνίσματά τους δὲν τελοῦνταν στὴν Ὀλυμπία (προστέθηκαν πολὺ ἀργότερα), ἐντοπίζονται στὶς πηγὰς ἀρκετοὶ Διονυσιακοὶ τεχνίτες πού φέρουν τὸν τίτλο τοῦ περιοδονίκη⁹. Φαίνεται ὅτι σ' αὐτούς εἶτε δὲν ὑπολογίζονταν καθόλου τὰ Ὀλύμπια εἶτε στὴ θέση τους μετροῦσε κάποιος ἄλλος ἰσολύμπιος ἀγώνας, π.χ. τὰ Ἑραῖα τοῦ Ἄργους (ὅπως ἐνδεχομένως ὑπαγορεύουν κάποιες ἰσχνῆς ἐνδείξεις, πού θὰ ἀναφέρουμε παρακάτω).

Τὸ πράγμα περιπλέκεται, ὅταν οἱ πιὸ εἰδικοί ἐπιστήμονες ἰσχυρίζονται ὅτι ὀρισμένοι ἀθλητὲς καὶ μουσικοὶ ἀπέκτησαν τὸν τίτλο τοῦ περιοδονίκη καταχρηστικά, δηλαδή χωρὶς νὰ νικήσουν τουλάχιστον μιὰ φορὰ σὲ ὅλους τοὺς ἀγῶνες τῆς περιόδου. Τοὺς ὀνόμασαν μάλιστα καὶ «ψευδοπεριοδονίκες» (*falsi perioδονικαι*). Συγκεκριμένα, τρεῖς ἐπιγραφές, πού θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν ἐκτενέστερα παρακάτω, ὀδήγησαν τὸν L. Moretti νὰ διατυπώσῃ τὴ θεωρία —ὑπαινικτικά στὴ συλλογὴ του τῶν ἀγωνιστικῶν ἐπιγραφῶν¹⁰ καὶ συστηματικὰ λίγο ἀργότερα μὲ εἰδικὸ ἄρθρο¹¹— ὅτι μιὰ πρόσθετη νίκη σὲ ἓναν ἀπὸ τοὺς τέσσερις ἀγῶνες τοῦ κύκλου μποροῦσε νὰ ἀντισταθμίσει κάποιαν πού ἔλειπε, προκειμένου νὰ χορηγηθεῖ στὸν ἀθλητὴ ὁ τίτλος τοῦ περιοδονίκη εἶτε μιὰ φορὰ εἶτε καὶ περισσότερες, ἀνάλογα μὲ τὸ πηλίκον τοῦ συνόλου τῶν πραγματικῶν νικῶν του διὰ τέσσερα (ἢ διὰ τρία, ἂν ἦταν μουσικός). Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν θὰ πῆραν τὸν τίτλο: (1) ὁ παλαιστής-παγκρατιαστὴς Μηνόδωρος ἀπὸ τὴν Ἀθήνα γύρω στὸ 130 π.Χ., (2) ὁ «παῖς» παλαιστής Ἀριστόμαχος ἀπὸ τὴ Μαγνησία Μαιάνδρου πρὶν ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 2. αἰ. μ.Χ. καὶ (3) ἓνας ἀνώνυμος πυθαύλης στὶς ἀρχές τοῦ 3. αἰ. μ.Χ. μὲ τὶς ἐξῆς νίκες ἀντίστοιχα:

	Ὀλύμπια	Πύθια	Ἴσθμια	Νέμεα
(1)	2	1	0	3
(2)	1	0	2	1
(3)	—	3	4	2

7. Πρόβλημα θὰ ἀντιμετώπιζαν οἱ Ἡλεῖοι, ἐπειδὴ δὲν ἐπιτρεπόταν ἡ συμμετοχὴ τους στὰ Ἴσθμια (βλ. Knab, σ. 9 κ.έ.). Δὲν ἀναφέρονται πάντως Ἡλεῖοι περιοδονίκες.

8. Ἡ ἀβεβαιότητα ὡς πρὸς αὐτὸ εἶναι ἡ αἰτία πού γίνεται λόγος χωρὶς διάκριση πότε γιὰ «ἀπονομὴ» ἢ «χορήγηση» καὶ πότε γιὰ «ἀπόκτηση» τοῦ τίτλου.

9. Στὸς *Διονυσιακοὺς τεχνίτες* (Ἡράκλειο 1988) ἔχω καταχωρίσει πάνω ἀπὸ εἴκοσι.

10. Βλ. παραπάνω, σημ. 2.

11. *Athenaeum* 32 (1954) 115 κ.έ.

Ὁ Moretti δέχεται ὅτι ἀντισταθμίστηκαν μὲ τὸ περίσσευμα τῶν ὑπόλοιπων ἀγῶνων στὴν πρώτη περίπτωση τὰ Ἴσθμια, στὴ δεύτερη τὰ Πύθια καὶ στὴν τελευταία, ὅπου δὲν θὰ ὑπολογίστηκαν τὰ Ὀλύμπια, ἢ τρίτη νεμεακὴ νίκη, προκειμένου νὰ ἀναδειχθοῦν περιοδονικές ἀπὸ μία φορὰ οἱ δύο πρῶτοι καὶ τρεῖς φορὲς ὁ αὐλητὴς¹².

Ἀπορρίπτοντας τὴ μέθοδο Moretti, ὁ L. Robert¹³ δέχεται προκειμένου γιὰ τὸν Μηνόδωρο τὴν ἐξήγηση ποὺ εἶχε δώσει ὁ Sterling Dow¹⁴ γιὰ τὴν ἀπουσία τῶν Ἴσθμίων ἀπὸ τὸν κατάλογο τῶν νικῶν αὐτοῦ τοῦ περιοδονίχου, ὅτι δηλαδὴ τὴν παραγμένη ἐποχὴ λίγο μετὰ τὴν κατάκτηση τῆς Κορίνθου ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους θὰ εἶχε ἀνασταλεῖ ἢ διοργάνωση τοῦ παραπάνω ἀγῶνα καὶ συνεπῶς γιὰ λόγους ἀντικειμενικοῦ δὲν ὑπολογίστηκαν γιὰ τὴν ἀπονομὴ τοῦ τίτλου τὰ Ἴσθμια. Γιὰ τὶς δύο ἄλλες προβληματικὲς περιπτώσεις ὁ Γάλλος ἐπιγραφικὸς παρατηρεῖ ἐπὶ λέξει¹⁵:

L'explication des périodiques de l'époque impériale est d'abord différente et elle repose sur des textes agonistiques, à la différence de la tentative de M. Nous savons que les Aktia créés par Auguste à Nicopolis ont compté parmi les concours de la période. Une inscription d'Olympie dit qu'un coureur a vaincu à Olympie τρίς κατὰ τὸ ἐξῆς καὶ τὴν λοιπὴν περίοδον σὺν Ἀκτίοισι (*I. Olympia*, 230; cf. L. Friedländer, *Sittengeschichte Roms*¹⁰, II, 145). Le boxeur de Laodicée, peu avant 221, qui énumère ses victoires, tient à préciser que les Aktia font partie de «la période»: Αὐγούστου Ἀκτία ἐν Νεικοπόλει τῆς περιόδου (*Le Bas-Waddington*, 1839; *IGR*, III, 1012; sur ce point, cf. *Revue Numism.* 1936, 276; *Hellenica*, II, 70-71). Les Capitolia de Rome, créés par Domitien et qui étaient l'un des plus grands concours grecs, ont compté aussi dans la période: dans la seconde partie du IIe siècle p. C., un comédien et héraut est περιοδονείκης σὺν Καπιτωλίου (*IG*, II², 3161). Il en fut de même pour les Heraia d'Argos: un pancratiaste a vaincu Ὀλύμπια δις καὶ τὴν λοιπὴν περίοδον ἐν τῇ περιόδῳ σὺν δις Νεμείοις [καὶ] Ἀκτίοις καὶ Ἡραίοις (*I. Olympia*, 231). Il semble clair qu'un périodique n'avait point à vaincre dans 7 concours de la période (ou davantage), mais dans 4; en d'autres termes, une victoire aux Aktia, aux Capitolia ou aux Heraia tenait lieu normalement et sans aucun abus d'une victoire aux Pythia ou aux Nemea, etc. Le boxeur de Laodicée de Syrie précise que les Nemea font partie de «l'antique période», τῆς ἀρχαίας περιόδου Σεβάσμια Νέμια, à quoi s'oppose la nouvelle, celle qui comprend les Aktia, les Capitolia et les Heraia. C'est parce que la période fut ainsi augmentée que, pensons-nous, les Aktia, les Capitolia, les Heraia figurent souvent dans les inscriptions agonistiques, en tête de l'inscription avec les Olympia, Pythia, etc., dans une catégorie privilégiée, hiérarchiquement la plus haute. On peut se demander si les Sebasta de Naples n'ont pas eu le même privilège. De fait, l'athlète Magnète a vaincu aux Capitolia et aux Aktia. L'aulete de l'inscription delphique a vaincu aux Capitolia, aux Aktia et aux Heraia; la mention des Capitolia est ajoutée, l. 7 (1re ligne de la liste des victoires), à droite de Πύθια ἐν Δελφοῖς γ'; comme elle est incomplète à droite, il semble qu'il soit naturel d'écrire: Καπετώλ[ια γ'].

12. Σὲ μιὰ ἀκραία προέκταση ὀδηγεῖ τὴ θεωρία τοῦ Moretti ὁ Geagan (Ἐ.ά), ποὺ μὲ ἀφετηρία τὴ λαθασμένη ἀνάγνωση καὶ ἐρμηνεία τῆς φράσης *περίοδος τελεία* ἐντοπίζει στὴν περίπτωση τοῦ Ἀριστομάχου ἕναν περιοδονίχου ποὺ ἀπέκτησε τὸν τίτλο μὲ μειωμένο ἀριθμὸ νικῶν, χωρὶς νὰ συντρέχουν ἀντικειμενικοὶ λόγοι γιὰ τὴ μείωση.

13. *Bull. épigr.* 1954, ἀρ. 57.

14. *Hesperia* 4 (1935) 86.

15. Ἐ.ά

Ἄν καταλαβαίνω καλά, ὁ Robert ὑποστηρίζει ὅτι κατὰ τὴ Ρωμαϊκὴ ἐποχὴ (α) ἡ περίοδος εἶχε διευρυνθεῖ μὲ τὴν (προαιρετικὴ;) προσθήκη τῶν Καπιτωλίων, τῶν Ἄκτιων, τῶν Ἡραίων καὶ ἴσως τῶν Σεβαστῶν· (β) ἀνάλογα μὲ τὴν ἐκάστοτε ἀνάγκη ἐπέλεξαν (ἐλεύθερα;) κάποιον ἀπὸ τοὺς παραπάνω ἀγῶνες καὶ τὸν χρησιμοποιοῦσαν (μοναχά;) ὡς ἀναπληρωματικὸ προκειμένου νὰ συμπληρωθοῦν ἀπλῶς τέσσερις ἀγῶνες ποὺ θὰ ἀπέφεραν στὸν νικητὴ τὸν τίτλο· (γ) παράλληλα ἴσχυε ὁ παλιὸς θεσμὸς ποὺ ἀπαιτοῦσε νίκες στοὺς τέσσερις συγκεκριμένους παλαιούς ἀγῶνες· (δ) τὸ γεγονός ὅτι ἐπικεφαλῆς ἀγωνιστικῶν καταλόγων ἐμφανίζονται οἱ ἀγῶνες τῆς «παλαιᾶς» περιόδου καὶ ἀνάμεσά τους τῆς «νέας» ἐπιβεβαιώνει τὶς θέσεις (α) καὶ (β)· (ε) τὸ συμπέρασμα ὅτι, π.χ., τὰ Καπιτώλια ἀνῆκαν στὴ «διευρυμένη» περίοδο ἐπιτρέπει νὰ προβοῦμε καὶ σὲ συμπληρώσεις ἀριθμητικῶν δεδομένων σὲ ἐπιγραφές.

Μολονότι ἡ θεωρία αὐτὴ ἔχει πλέον ἐπικρατήσει ἀνάμεσα στοὺς εἰδικούς, θὰ μπορούσε ἓνας βέβηλος νὰ ἔχει ἐπιφυλάξεις γιὰ ὀρισμένα τουλάχιστον σημεῖα τοῦ παραπάνω σχήματος, ἴδιες καὶ ἴσως περισσότερες ἀπὸ αὐτὲς ποὺ δημιουργεῖ ἡ θεωρία τοῦ Moretti.

Εἶναι, νομίζω, φανερό ὅτι καὶ ἡ μέθοδος Robert, ἀφοῦ δέχεται τὴν ἀναπλήρωση κάποιας νίκης ἀπὸ αὐτὲς τῆς «νέας», ἔστω, περιόδου, δὲν διαφέρει οὐσιαστικὰ ἀπὸ τὴ μέθοδο Moretti: καὶ οἱ δύο προϋποθέτουν μιὰν ἐλαστικότητα στὸν ὀρισμὸ τῆς περιόδου καὶ ταυτόχρονα δύο —οὐσιαστικὰ τρία, ἂν συνυπολογίσουμε τὴν περίοδον ἐν τῇ περιόδῳ— παράλληλα συστήματα ἀναδείξεως περιοδικῶν, μὲ τοὺς τέσσερις παραδοσιακοὺς ἀγῶνες ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ καὶ μὲ τέσσερις ἀνάμικτους ἀπὸ τὴν ἄλλη.

Παρὰ τὶς θεωρητικὲς ἀντιρρήσεις ποὺ προκαλεῖ, μιὰ τέτοια δυνατότητα¹⁶ δὲν πρέπει ἴσως νὰ ἀποκλειστεῖ ἐκ προοιμίου. Χρειαζόμαστε ὅμως τεκμήρια γιὰ κάποιες ἐπιμέρους ἀυθαίρετες προϋποθέσεις. Π.χ. ὁ Moretti δέχεται σιωπηρὰ ὅτι στὴν περίπτωσι τοῦ Μηνοδώρου ἔγινε συμφησιμὸς ὄχι μόνον ἀγῶνων ἀλλὰ καὶ ἀγωνισμάτων (ὁ ἀθλητὴς αὐτὸς φέρεται νὰ ἔχει μισὲς νίκες στὴν πάλη καὶ μισὲς στὸ παγκράτιο), κάτι ποὺ δὲν συμφωνεῖ μὲ αὐτὸ ποὺ καὶ ὁ ἴδιος ἀναφέρει, ὅτι δηλαδὴ περιοδονίκης ἀναδεικνύεται κανεὶς στὸ ἀγώνισμά του. Ἐπειτα, ὁ ἴδιος θεωρεῖ δεδομένο ὅτι στὶς περιπτώσεις μουσικῶν ὑπολογίζονταν τρεῖς μόνον ἀγῶνες. Ἀντίθετα ὁ Robert ὡς πρὸς τὸ τελευταῖο μοιάζει νὰ δέχεται, καὶ αὐτὸς χωρὶς νὰ τὸ τεκμηριώνει, ὅτι καὶ γιὰ τοὺς μουσικοὺς ἀπαιτοῦνταν τέσσερις ἀγῶνες.

16. Εἶναι πρῶτα πρῶτα οἱ πρακτικὲς δυσκολίες ποὺ θὰ δημιουργοῦσε ἡ ταυτόχρονη ἐφαρμογὴ ὅλων αὐτῶν τῶν συστημάτων. Ἐπειτα ἡ πιθανότητα γιὰ τὴν ἐλαστικότητα τῶν κανονισμῶν ἔρχεται μάλλον σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν ἀυστηρότητα τοῦ ἀρχαίου ἀθλητισμοῦ, ποὺ βαρύνεται μὲ τόσες θρησκευτικὲς, παραδοσιακὲς καὶ συντεχνιακὲς δεσμεύσεις. Ἀκόμη καὶ ὁ Νέρων προκειμένου νὰ ἀποκτήσει τὸν τίτλο ἤρθε καὶ ἀγωνίστηκε σὲ ὄλες τὶς γιορτὲς τῆς περιόδου (βλ. Kennell, ἔ.δ.).

Ἀνεξάρτητα ἀπὸ αὐτὲς τὶς ἀδυναμίες τῶν δύο θεωριῶν, ἡ ἐπιχειρηματολογία τοῦ Moretti στηρίζεται βασικὰ στὰ ἀριθμητικὰ δεδομένα ἐνὸς ἐλάχιστου ἀριθμοῦ ἀγωνιστικῶν καταλόγων, καὶ μάλιστα προβληματικῶν, ἐνῶ ὁ Robert δίνει ἔμφαση στὴ φρασεολογία ὀρισμένων ἄλλων ἐπιγραφῶν. Θὰ ἐξετάσουμε περισσότερα παραδείγματα πρὸς τὴν μιὰ καὶ πρὸς τὴν ἄλλη κατεύθυνση ἀρχίζοντας γιὰ πρακτικούς λόγους ἀπὸ τὴ φρασεολογία.

Σὲ ἐπιγραφικὰ καὶ ἄλλα κείμενα ποὺ ἀφοροῦν περιοδονίκες ἢ ἀναγραφὴ τῶν στοιχείων ταυτότητας καὶ τῶν ἐπιδόσεων τοῦ ἀθλητῆ ἀκολουθεῖ τρεῖς βασικούς συγγενεῖς τύπους: (α) μετὰ τὴν ταυτότητα καὶ τὸν τίτλο προστίθεται κάποιος προσδιορισμὸς (ἐπιθετικός, ἐμπρόθετος, ρηματικός κτλ. ἢ συνδυασμός), ποὺ ὑπογραμμίζει μιὰν ἰδιαίτερη ἐπιτυχία τοῦ ἀθλητῆ στοὺς ἀγῶνες τῆς περιόδου· (β) συχνὰ μετὰ τὴν ταυτότητα καὶ τὸν τίτλο προστίθεται, μὲ τὸ *σὺν* ἢ τὸ *καί*, ἕνας συγκεκριμένους ἢ ἀπροσδιόριστος ἀριθμὸς νικῶν ἐκτὸς περιόδου, ποὺ ἰσοδυναμοῦν, βέβαια, μὲ μιὰ ἐπιπλέον διάκριση τοῦ περιοδονικῆ· (γ) σὲ περιπτώσεις ὑπεραθλητῶν μετὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ (α) καὶ/ἢ (β) τύπου ἐπισυνάπτεται ἀναλυτικὸς κατάλογος τῶν νικῶν, συνήθως μὲ κάποια τάξη. Ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω, ἡ ἐξακρίβωση τοῦ τύπου ἀναγραφῆς ἔχει μεγάλη σημασία καὶ γιὰ τὴν κατανόηση μιᾶς ἐπιγραφῆς ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἐκμετάλλευση τῶν δεδομένων τῆς σχετικὰ μὲ τὸ πρόβλημα τῆς περιόδου. Ὡς πρὸς τὸ δεύτερο, εἶναι αὐτονόητο ὅτι ἀριθμητικὰ συμπεράσματα μποροῦν νὰ ἐξαχθοῦν μόνο ἀπὸ ἀναγραφὰς τρίτου τύπου.

Παραθέτω τώρα ὀρισμένα παραδείγματα ἀπὸ ἀναγραφὰς τῶν δύο πρώτων τύπων καὶ στὸ τέλος τὰ παραδείγματα τοῦ Robert (π. = *περιοδονίκης*, ν = *νικήσας*).

I

- (1) π. ἀτραυμάτιστος (Knab 24)
- (2) δις π. ἄριστος Ἑλλήνων¹⁷ (Knab 43)
- (3) π. ἄλειπτος ἐν ταῖς τρισὶν ἡλικίαις (Knab 18)
- (4) ν. τὴν περίοδον ἐν τῇ περιόδῳ (passim)
- (5) π. ν. τὴν περίοδον, νεικήσας δὲ τὴν ἐξ Ἄργους ἀσπίδα ἐνὶ νόμῳ τῶν ἀνταγωνιστῶν δυσι νόμοις εὐληκῶτων¹⁸
- (6) π. στεφανωθείς ἱεροῖς ἀγῶνας τοὺς ἀπὸ τῆς οἰκουμένης πάντας ἀπὸ Καπετωλείων ἕως Ἀντιοχείας τῆς Συρίας (IGR IV 1636)

17. Γιὰ τὸν χαρακτηρισμὸ «ἄριστος Ἑλλήνων» βλ. L. Robert, *REA* 31 (1929) 13 κ.έ. (= *Opera minora*, II, 758 κ.έ.).

18. Φόρος, *Tribute to Benjamin Dean Meritt*, Locust Valley 1974, σ. 37 = *SEG* 29 (1979) 340 (πρβ. καὶ αὐτόθι 31, 1981, 293).

II

- (1) ν. ... τὴν περίοδον κ α ι --- ἄλλ]λους ἀγῶνας (Moretti, *Olymp.* 625)
- (2) ν. τὴν περίοδον ... 'Ιασέων πρῶτος κ α ι τὰ ἐν 'Ρώμῃ Καπετώλεια πρῶτος ἀνθρώπων (*IK* 28.1, 107)¹⁹
- (3) ν. τὴν περίοδον κ α ι τρίς 'Ολύμπια τὰ ἐν Πείσῃ κατὰ τὸ ἐξῆς καὶ τοὺς ἑτέρους ἀγῶνας πάντας (*IK* 15, 1609)
- (4) π. ... ν. ... 'Ολύμπια τὰ ἐν Πείσῃ ... Πύθια ἐν Δελφοῖς, 'Ισθμια δις, Νέμεα δις ... κ α ι τὴν ἀσπίδα 'Ηρας ἐ[ν 'Αργ]εῖ (;), Καπετώλεια ἐν 'Ρώμῃ δις κτλ. (*IGUR* 240)²⁰
- (5) ν. ... 'Ολύμπια δις κ α ι τὴν περίοδον²¹ (*I. Olymp.* 186)²²
- (6) παράδοξος Καπιτωλιονείκης π. σ ὀ ν κ α ι ἄλλοις ἀγῶσι πλείστοις (Knab 67, σ. 82).

III (παραδείγματα Robert)

- (1) ν. 'Ολύμπια δίαυλον ἄπαξ καὶ ὀπλείτην τρίς κατὰ τὸ ἐξῆς κ α ι τὴν λοιπὴν περίοδον σ ὀ ν 'Ακκτίοισι (*I. Olymp.* 230)
- (2) π. σ ὀ ν Καπιτωλίους νεικήσας τὸν ἀγῶνα τῶν 'Ολυμπείων (τῆς 'Αθήνας) (*IG* II² 3161)
- (3) ν. 'Ολύμπια δις κ α ι τὴν λοιπὴν περίοδον ἐν τῇ περιόδῳ σ ὀ ν δις Νεμείοις [καὶ] 'Ακτίοις καὶ 'Ηραίοις (*I. Olymp.* 231).
- (4) ν. ... ἐν Αὐγούστη Καισαρεία Σεουήρειον οἰκουμενικὸν Πυθικὸν πυγμὴν, Αὐγούστου 'Ακτια ἐν Νεικοπόλει τῆς περιόδου παίδων πυγμὴν ... καὶ ἡγωνισάμην ἐπὶ τὸν στέφανον ἀνδρῶν πυγμὴν τῆς ἀρχαίας περιόδου Σεβάσμια Νέμια ... ἐπὶ τῆς πενταετηρίδος (*IGR* III 1012)²³

Τὸ γεγονός ὅτι καὶ στὰ παραπάνω παραδείγματα, ὅπως γενικὰ στὴν ἀρχαία γλώσσα, χρησιμοποιοῦνται αὐτοτελῶς οἱ ὄροι *περίοδος* - *περιοδονικής*, χωρὶς δηλαδὴ νὰ αἰσθάνονται οἱ ὁμιλητὲς τὴν ἀνάγκη νὰ ἐξειδικεύσουν τὸ νοηματικὸ περιεχόμενό τους, ὑποδηλώνει ὅτι σὲ δεδομένη στιγμή ἦταν αὐτονόητος ὁ ὀρισμὸς τῆς περιόδου, ὁ ἀριθμὸς καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἀγῶνων τῆς. Πρόβλημα δημιουργεῖται σ' ἐμᾶς, ποὺ ἐκ τῶν ὑστέρων προσπαθοῦμε νὰ ὀρίσουμε τὴν περίοδο. Καὶ γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ ἡ φρασεολογία, ἂν βέβαια τὴν κατανοήσουμε, μόνον ἐνδείξεις καὶ ὄχι ἀποδείξεις μπορεῖ νὰ προσφέρει. Ἄν λοιπὸν ἀπὸ τὰ

19. *Iscr. agon.* 66 b.

20. *Iscr. agon.* 79.

21. Ἴσως τὴν <λοιπὴν> περίοδον· πρβ. παραδείγματα III 1 καὶ 3.

22. *Iscr. agon.* 46.

23. *Iscr. agon.* 85 = *I. Syrie* IV 1265.

παραπάνω παραδείγματα θελήσουμε νὰ ἐξαγάγουμε ἐνδείξεις γιὰ τὴν ἱστορία τῶν ἀγῶνων, αὐτὲς ἀντιστρατεύονται ὀρισμένες ἀπὸ τὶς θέσεις τοῦ Robert. "Ὅταν, π.χ., λέγεται γιὰ κάποιον ἀθλητὴ ὅτι νίκησε τὴν περίοδο σὺν Καπιτώλις (ἢ καὶ τὰ Καπιτώλια), δὲν χρειάζεται νὰ προσφύγουμε, ἂν δὲν ἔχουμε πρόβλημα περιόδου, στὰ παραπάνω γλωσσικὰ παραδείγματα, γιὰ νὰ ἐννοήσουμε ὅτι οἱ δύο ἔννοιες ἀντιδιαστέλλονται: ὁ ἀθλητὴς ἔχει νικήσει στοὺς ἀγῶνες τῆς περιόδου καὶ ἐπιπλέον στὰ Καπιτώλια²⁴. Τὰ παραδείγματα τοῦ Γάλλου εἰδικοῦ δείχνουν ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο ἀπὸ αὐτὸ πού ἐκεῖνος ὑποστηρίζει γιὰ τὰ Καπιτώλια, τὰ "Ακτια καὶ τὰ Ἑραῖα, ὅτι δηλαδὴ οἱ ἀγῶνες αὐτοὶ δὲν ἀνήκαν, ἔστω ἀκόμη ἢ πλεον, στὴν περίοδο²⁵. Τὸ ὅτι, πράγματι, πολὺ συχνὰ σὲ ἀγωνιστικοὺς καταλόγους προτάσσονται ἢ ἀναμιγνύονται μὲ τοὺς ἀγῶνες τῆς παλαιᾶς περιόδου αὐτοὶ τῆς «νέας» μαρτυρεῖ, βέβαια, ἀξιολογικὴ διάθεση, αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει ἀναγκαστικὰ ὅτι καὶ οἱ τρεῖς ἢ τέσσερις νέοι ἀγῶνες ἀποτελοῦσαν κανονικὰ ἢ ἀναπληρωματικὰ συστατικὰ τῆς περιόδου σὲ ὅλη τὴ Ρωμαϊοκρατία. Μόνον ἡ ἐπιγραφή τῆς Λαοδίκειας πού ἐπικαλεῖται ὁ Robert (τελευταῖο παράδειγμα) προσφέρει γλωσσικὴ θετικὴ ἐνδειξη, ὅχι πάντως σαφὴ καὶ ἀποφασιστικὴ, ὅτι τὰ "Ακτια συναριθμοῦνταν στὴν περίοδο, τουλάχιστον στὶς ἀρχὲς τοῦ 3. αἰ. μ.Χ. Γιὰ τοὺς ὑπόλοιπους ἀγῶνες χρειάζομαστε τεκμήρια²⁶.

Ἄλλὰ καὶ τὰ ἀριθμητικὰ δεδομένα ἀπὸ ἀγωνιστικὲς ἐπιγραφὲς δὲν εὐνοοῦν τὶς θεωρίες τῆς ἀναπλήρωσης, τουλάχιστον στὶς περιπτώσεις τῶν ἀθλητῶν. Στὸν παρακάτω πίνακα καταχωρίζονται σχετικὰ στοιχεῖα ἀπὸ ἀγωνιστικὲς ἀναγραφὲς τρίτου τύπου, πού συνοδεύονται δηλαδὴ ἀπὸ πλήρεις καταλόγους νικῶν, χωρὶς ἐρμηνευτικὰ προβλήματα (γίνεται περιορισμὸς στοὺς ὄχτῳ ἀγῶνες πού συνδέονται μὲ τὴν περίοδο· οἱ ἀγῶνες δηλώνονται μὲ τὰ ἀρχικὰ τους):

24. Τὸ σὺν δὲν ὑπαγορεύει ἐδῶ «including», ὅπως φαίνεται νὰ πιστεύει ὁ Robert, καὶ ὅσοι πρὶν ἀπὸ αὐτὸν θέλουν νὰ συμπεριλάβουν τοὺς ρωμαϊκοὺς ἀγῶνες στὴν περίοδο (πρβ. π.χ. Reisch, *RE* 1 (1893) 1213, Dittenberger, *I. Olymp.* 230 καὶ 231, Moretti, *Ischr. agon.* σ. 150), ἢ ὅπως δέχεται ἀπερίφραστα τώρα ὁ Kennell (*E.d.*, σ. 242/3), ἀλλὰ «excluding» (*L.S.J.*⁹ λ. σὺν 9, ὄχι 8).

25. Πρβ. Θ. Σαδικάκη, *Ἀρχ. Ἐφ.* 1965, 153 κ.ε.

26. Οὔτε ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Νέρωνος ὡς *περιοδονίκου παντοῦκου* (βλ. Kennell, *E.d.*, κυρίως σ. 247 κ.ε.) ἀρκεῖ νὰ ἀποδειχθεῖ ὅτι τὰ "Ακτια ἀνήκαν ἀπὸ τὸ 66 μ.Χ. στὴν «νέα» περίοδο. Ὁ αὐτοκράτορας ὡς μουσικὸς μπορεῖ νὰ ἔγινε περιοδονίκης μὲ τὶς νίκες του στὰ Πύθια, Ἴσθμια, Νέμεια καὶ, ἂν χρειάζεται καὶ τέταρτος ἀγῶνας, στὰ Ἑραῖα τοῦ Ἄργους· ἐπιπλέον μὲ τὶς νίκες του στὰ "Ακτια καὶ στὰ Ὀλύμπια θὰ ὀνομάστηκε *παντονίκης*, ἀφοῦ θὰ εἶχε συμπληρώσει ἔτσι πάντα τοὺς ἀγῶνας (τῆς Ἑλλάδας) (πρβ. τὰ παραπάνω παραδείγματα I 6 καὶ II 3).

χρονολ. (μ.Χ.)	ειδικότητα	αριθμός περιοδών	Ο	Π	Ι	Ν	Η	Α	Κ	Σ
(1) μ. 138	πυθαύλης	1	—	1	2	3	2	1	1	1 (FD III 1, 547)
(2) 2./3. αί.	»	1	—	1	1	1	2	4	0	2 (Φόρος Merit., σ. 37)
(3) μ. 180	ποιητής	3	—	3	4	5	3	1	1	4 (FD III 1, 89)
(4) μ. 25	πύκτης	1	3	1	2	2	2	3	—	0 (I. Magn. 149) ²⁷
(5) ± 60	παλαιστής	1	3	[3]	1	2	0	0	—	1 (IGUR 249) ²⁸
(6) ± 200	παγκρατ.	1	1	1	2	2	1	2	2	2 (IGUR 240) ²⁹
(7) ± 250	κήρυξ	2	2	2	4	3	1	1	3	4 (IG II ² 3169/70) ³⁰

Διαπιστώνουμε ότι ορισμένοι από τους παραπάνω (3-5) και με τις δύο μεθόδους θα μπορούσαν να έχουν αναδειχθεί περισσότερες φορές περιοδονικές (ή με τη μέθοδο του Robert και οι υπόλοιποι). Γιατί δεν ακολούθησαν τη συνταγή του άνω μνημού πυθικού αὐλητῆ (FD III 1,550), πού, όπως πιστεύεται, έγινε τρεις φορές περιοδονικής συμφηρίζοντας, για τη νεμεακή νίκη που του έλειπε, τὰ Ἡραϊὰ ἢ τὰ Ἄκτια; Ἀντίθετα, εἶναι ἀξιοπρόσεκτο ὅτι ὁ τελευταῖος κήρυκας θὰ χρειαστῆ πράγματι πρόσθετες νίκες, γιὰ νὰ ὀνομαστῆ ἀργότερα *τρὶς περιόδος* (I. Olymp. 243). Ἐπειτα, γίνεται φανερό ἀπὸ τὸν πίνακα ὅτι, προκειμένου γιὰ τοὺς ἀθλητές, ἀρκοῦσαν γιὰ τὸν τίτλο οἱ τέσσερις παλαιοὶ ἀγῶνες καὶ ὅτι, τουλάχιστον στὶς συγκεκριμένες ἐποχές, δὲν ἦταν ὑποχρεωτικὸς ὁ συνυπολογισμὸς κανενὸς ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀγῶνες, κάτι βέβαια πὺ δὲν ἔχει ὑποστηριχθεῖ.

Ἄλλά, ἂν δεχθοῦμε ὅτι παράλληλα μετὸ κανονικὸ σύστημα ἀναδείξεως περιοδονικῶν ἐφάρμοζαν καὶ ἓνα καταχρηστικὸ, μετὸ ἀναπλήρωση ἐνὸς παλαιοῦ ἀγῶνα ἀπὸ κάποιον νέο, μετὸ ποῖα κριτήρια ἐπέλεγαν τὸν ἀναπληρωματικὸ; Κανονικὰ ὅποιαδήποτε ἀναπλήρωση εἶναι νομικὰ θεμιτὴ καὶ πρακτικὰ δυνατὴ, ὅταν συντρέχουν δύο βασικὲς προϋποθέσεις, ἀντικειμενικὴ αἰτία καὶ προκαθορισμένος ἀναπληρωτὴς (εἴτε κάποιος ἱεράρχηση, ἂν ὑπάρχουν περισσότερες δυνατότητες). Οἱ ὅροι αὐτοὶ μποροῦν νὰ ἰσχύουν στὶς περιπτώσεις τῶν μουσικῶν: δὲν μετεῖχαν στὰ Ὀλύμπια λόγω προγράμματος, ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ κάποιες ἐνδείξεις δημιουργοῦν τὴν ἐντύπωση ὅτι ἀναπλήρωναν τὴν ὀλυμπιακὴ νίκη μετὸ ἀντίστοιχη στὰ Ἡραϊὰ (ἢ Ἐξ Ἄργους ἀσπίδα, ὅπως ἀλλιῶς ἔλεγαν τὴν γιορτὴ ἀπὸ τὸ ἔμβλημα τῆς). Τὸ δεύτερο, ἀπὸ παραδρομὴ, τὸ εἶχα ἀναφέρει παλαιότερα ὡς δεδομένο³¹, μετὸ ἀφορμὴ κάποιες παρατηρήσεις σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ παραπάνω

27. *Iscr. agon.* 62. Στὴν περίπτωση αὐτὴ ὅπως καὶ στὴν ἐπόμενη δὲν εἶχαν θεσπισθεῖ ἀκόμη τὰ Καπιτώλια.

28. *Iscr. agon.* 65.

29. *Iscr. agon.* 79.

30. *Iscr. agon.* 90.

31. Ἑλληνικά 33 (1981) 400 σημ. 3.

γλωσσικά καὶ ἀριθμητικά παραδείγματα³², ἐπηρεασμένος καὶ ἀπὸ τῆ θεωρία τοῦ Robert, ποὺ ἔχει ἐπικρατήσει, καὶ ἀπὸ τὴν ἐντύπωση ποὺ προκαλεῖ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ μνημεῖο τοῦ πυθαύλη ἀπὸ τὴν Κόρινθο: τὸ ἀέτωμα τῆς στήλης κοσμεῖται ἀπὸ τὰ σύμβολα τῶν τριῶν ἀγῶνων τῆς περιόδου (ἐκτὸς ἀπὸ τὰ Ὀλύμπια) καί, διπλό, τῶν Ἡραίων. Ἐπιπλέον στὴν ἐπιγραφή μοιάζει σὰν αὐτονόητη ἢ ἔνταξη τῶν Ἡραίων στὴν περίοδο, ὅταν ὁ ἀγῶντῆς χαρακτηρίζεται ὡς *περιοδονείκης νεικήσας τὴν περίοδον, νεικήσας δὲ (ὄχι καὶ) τὴν ἐξ Ἄργους ἀσπίδα* κτλ. Μιὰ ἄλλη ἔνδειξη προέρχεται ἀπὸ ἐπίγραμμα (2. ἢ 1. αἰ. π.Χ.) γιὰ ἕνα ἀγῶντῆ ἀπὸ τὴν Κῶ (*I. Cos 58*)³³, ὁ ὁποῖος, χωρὶς νὰ ὀνομάζεται περιοδονείκης, καυχίεται ὅτι ἀνάμεσα σὲ ἄλλα ἔπαθλα κέρδισε *Ἀσπίδα τε ἀντὶ Διὸς κοτίνων* (ἀντί, δηλ., γιὰ τὰ Ὀλύμπια), φράση ποὺ ἐνδεχομένως ἀντανακλᾷ τὴν πρακτικὴ τῆς ὑπὸ ὄρους ἀντικατάστασης κάποιου ἀγῶνα, συγκεκριμένα τῶν Ὀλυμπίων ἀπὸ τὰ Ἡραῖα³⁴. Ἴσως δὲν εἶναι συμπτωματικὸ ὅτι δὲν βρισκῶ μουσικὸν περιοδονείκη ποὺ νὰ τοῦ λείπει νίκη στὰ Ἡραῖα.

Τὸ συμπέρασμα ἀπὸ τὰ παραπάνω εἶναι ὅτι τὰ στοιχεῖα ποὺ ἐπικαλοῦνται οἱ δύο θεωρίες δὲν συμβιβάζονται ἀπόλυτα οὔτε μὲ τὰ ἀριθμητικά οὔτε μὲ τὰ γλωσσικά δεδομένα τῶν ἐπιγραφῶν.

Θὰ ἐξετάσουμε τώρα ἀναλυτικὰ τὶς τρεῖς προβληματικὲς ἐπιγραφές, προτάσσοντας ὅμως μιὰ νέα διαφωτιστικὴ περίπτωση ἀπὸ τὴν Ἔφεσο (*IK 17.2, 4114*)³⁵:

[. Α]ὐρ. Ἐπίγραφοι Ἐπιγραφῶν καὶ Ἐφέσιος [ῥήτ]ωρ περιοδονείκης [νε]ικήσας κὲ Ἀρτεμείσια [ἱερ]ὰ εἰσελαστικά, Ἐφέση, [Βα]ρβίλλη, Ἀδριάνεια, [Διφ]ίλεια Τραϊάνεια, Ἀγούστεια, [Ὀλ]ύμπια Ἀσκήπεια ἱερὰ εἰσελαστικά κτλ.

Τὸ γεγονός ὅτι στὴν ἐπιγραφή αὐτὴ δὲν ἀναγράφεται κανένας ἀγῶνας τῆς περιόδου ἀνάγκασε τὸν ἐκδότῃ νὰ ἀναρωτηθεῖ μήπως «ἐπεδίωξαν νὰ ἰδρῦσουν γιὰ σύντομο χρονικὸ διάστημα μιὰ 'νέα περίοδο' στὴν Ἀσία ἢ τὴ Συρία». Μιὰ τέτοια ὑπόθεση δὲν χρειάζεται: ὁ ῥήτορας αὐτὸς εἶχε νικήσει τὴν περίοδο (μὲ ἄλλα λόγια τοὺς ἀγῶνες ποὺ τὴν ἀποτελοῦσαν στὴν ἐποχὴ του καὶ ἦταν τότε πασίγνωστοι) καὶ ἐπιπλέον (αὐτὸ σημαίνει τὸ κὲ) τὰ Ἀρτεμείσια καὶ τοὺς ἄλλους ἀγῶνες τῆς Ἀσίας. Ἐχομε δηλαδὴ καὶ ἐδῶ μιὰ τυπικὴ ἀναγραφὴ β' κατηγορίας, ὅπου ὁ κατάλογος τῶν νικῶν δὲν εἶναι πλήρης.

Ἵστερα ἀπὸ αὐτὸ μποροῦμε νὰ συζητήσουμε τὶς τρεῖς περιπτώσεις ποὺ στήριξαν καὶ τὶς δύο θεωρίες, τὶς περιπτώσεις δηλαδὴ τοῦ Ἀριστομάχου, τοῦ Μηνοδώρου καὶ τοῦ ἀνώνομου πυθικοῦ ἀγῶντῆ.

32. Ἐπιγραφὴ τὸν πυθαύλη Κορνῆλιο Κόρινθο (I 5, δεύτερο στὸν πίνακα τῆς σ. 278) = *Διονυσιακοὶ τεχνίτες* ἀρ. 1480.

33. *Διονυσ. τεχν.* ἀρ. 387.

34. Πρβ. R. Merkelbach, *Gräzer Beiträge* 5 (1976) 143 κ.έ. καὶ Moretti, *Iscr. agon.* σ. 134.

35. *Διονυσ. τεχν.* ἀρ. 66.

I. 'Ο «παῖς» 'Αριστόμαχος ἀπὸ τῆ Μαγνησίας: περίπου 140 μ.Χ.
(*I. Magn.* 180-181 = *Iscr. agon.* 71)

II. Αἴλιος 'Αριστόμαχος περιδονεΐκης, ζυστάρχης, πρῶτος καὶ μόνος τῶν ἀπ' αἰῶνος νεικήσας 'Ολύμπια παίδων πανκράτιον 'Ολυμπιάδι σκδ' καὶ κατὰ τὸ ἐξῆς Καπετώλεια ἐν 'Ρώμῃ, Σεβαστὰ ἐν Νεαπόλει, 'Ακτια, Παναθήναια τὰ πρῶτα δοθέντα εἰσελαστικά ὑπὸ θεοῦ 'Αδριανοῦ, ἐν Σμύρνη κοινὸν 'Ασίας, 'Ισθμια, Νέμεια, Οὐράνια ἐν Λακεδαίμονι καὶ τὸ δεύτερον 'Ισθμια ἀγενείων πανκράτιον ... τεμηθεῖς τε ἐπὶ τούτοις ὑπὸ θεοῦ 'Αδριανοῦ 'Ρωμαίων πολιτείας ... πρεσβεύσας τε πολλάκις ... τῇ γλυκυτάτῃ πατρίδι τοὺς ἑαυτοῦ ἀνδριάντας. Σὲ ἄλλη βᾶση ἐπίγραμμα, ὅπου ἀπαριθμοῦνται ὅλες οἱ παραπάνω νίκες³⁶. τὸ ἐπίγραμμα ἀρχίζει: Τῶν ἀπὸ Μαϊάνδρου Μάγνης παῖς πανκρατιαστῆς / τούσδε κλυτοὺς ἀέθλους ἔσχον καὶ τελειῶνει: ἐν σταδίοις πᾶσιν ἄλειπτος ἔφυν.

'Η ἐμφανῆς ἀπουσία τῶν Πυθίων τόσο στὴν πεζὴ ὅσο καὶ στὴν ἔμμετρη ἀπαρίθμηση τῶν νικῶν τοῦ 'Αριστομάχου ὁδήγησαν στὶς θεωρίες τῆς ἀναπλήρωσης τῆς δελφικῆς νίκης μὲ τὴ δεύτερη στὰ 'Ισθμια (Moretti) ἢ στὰ Καπιτώλεια/ 'Ακτια (Robert). 'Αλλὰ ἡ δελφικὴ γιορτὴ καὶ ὅσες ἄλλες τυχὸν περιλάμβανε τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἢ περίοδος ὑπόκεινται στὸν χαρακτηρισμὸ περιδονεΐκης, ὅπως στὴν προηγούμενη ἐπιγραφή τῆς 'Εφέσου καὶ στὰ τόσα ἄλλα γλωσσικὰ παραδείγματα ποὺ ἤδη παρατέθηκαν. 'Ο κατάλογος τῶν νικῶν ποὺ ἀναγράφουν καὶ οἱ δύο ἐπιγραφὲς δὲν ἐκφράζει τὸ σύνολο τῶν ἐπιτυχιῶν τοῦ 'Αριστομάχου ἀλλὰ μόνον αὐτὲς τῆς παιδικῆς του ἡλικίας (ἀναγραφὴ β' καὶ ὄχι γ' τύπου), ὅταν σημεῖωσε, μὲ μιὰ θεαματικὴ σειρὰ διαδοχικῶν νικῶν, ἓνα πρωτοφανὲς «ρεκόρ» (πρβ. πρῶτος καὶ μόνος τῶν ἀπ' αἰῶνος) ὕστερα ἀπὸ τὴν ὀλυμπιακὴ του νίκη. Τὶς νίκες αὐτὲς πράγματι τίς πέτυχε στὴν κατηγορία τῶν παίδων καί, τὴν τελευταία, τῶν ἀγενείων. 'Αλλὰ τὰ δεδομένα τῶν δύο ἐπιγραφῶν (ἐκτὸς ἀπὸ τὴ λ. περιδονεΐκης πρβ. ζυστάρχης) ἐπιτρέπουν νὰ εἰκάζουμε ὅτι ἡ ἀθλητικὴ καριέρα τοῦ 'Αριστομάχου δὲν εἶχε ἴσως ἀνάλογη συνέχεια, ἀλλὰ πάντως δὲν σταμάτησε ὑποχρεωτικὰ μὲ τὴν τελευταία νίκη του στοὺς ἀγενεῖους τῶν 'Ισθμίων. Τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ ἐπίγραμμα ἀναφέρεται ρητὰ καὶ ἀποκλειστικὰ στὶς ἐπιτυχίαις τῆς παιδικῆς του ἡλικίας δὲν ἐμποδίζει τὴν παραπάνω ἐρμηνεία, γιὰ τὸ ποίημα προφανῶς ἀνήκει σὲ ἓνα μόνον ἀπὸ τοὺς ἑαυτοῦ ἀνδριάντας, σ' αὐτὸν ποὺ θὰ τοῦ ἀνέθεσαν, ὅπως σὲ τόσα ἄλλα παιδιὰ, ὕστερα ἀπὸ τὴν πρωτοφανῆ σειρὰ τῶν νικῶν του τῆς παιδικῆς ἡλικίας.

Δὲν μπορεῖ, συνεπῶς, νὰ θεωρηθεῖ ἡ περίπτωση τοῦ 'Αριστομάχου ὡς παρέκλιση ἀπὸ τὸν κανόνα γιὰ τὴν ἀπονομὴ τοῦ τίτλου τοῦ περιδονεΐκη.

36. Γιὰ τὴν ἀκρίβεια, τὸ ἐπίγραμμα ἀναφέρει μιὰ παραπάνω νίκη, στὴν Πέργαμο (στ. 7/8 'Ασίδι κοινὸς Σμύρναν ἐυκτιμένην, Πέργαμον εὐκτέανον), πράγμα ποὺ ἐπιβάλλει νὰ συμπληρώσουμε τὸ ἀντίστοιχο σημεῖο τῆς πεζῆς ἐπιγραφῆς: ἐν Σμύρνη <κοινὸν 'Ασίας, ἐν Περγάμῳ> κοινὸν 'Ασίας (ἢ ἐν Σμύρνη <καὶ Περγάμῳ> κοινὸν 'Ασίας).

II. Ὁ Μηνόδωρος ἀπὸ τὴν Ἀθήνα: περίπου 135-130 π.Χ.
(I. *Délos* 1957 [= *Iscr. agon.* 51] καὶ *Hesperia* 4, 1935, 81 κ.έ. ἀρ. 38 + 29,
1960, 56 ἀρ. 81)

Γνωρίζουμε τὸ σύνολο τῶν νικῶν του ἀπὸ δύο ἀνάλογα μνημεῖα (ὑπολείμματα βάρων ἀνδριάντων του), τῆς Δήλου καὶ τῆς Ἀθήνας. Τὸ πρῶτο (Δ) ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὄνομά του καὶ τὸν τίτλο *νικήσας τὴν περίοδον* μᾶς ἀποκαλύπτει, μὲ ἓνα σύνολο 36 (4×9) πρόστυπων ἐνεπίγραφων στεφάνων, ὅτι νίκησε σὲ 32 ἀγῶνες ὡς παλαιστής καὶ παγκρατιαστής καὶ ἐπιπλέον τιμῆθηκε ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, τοὺς Ροδίους, τοὺς Θηβαίους καὶ τὸν βασιλιά τῆς Καππαδοκίας Ἀριαράθη Ε' ³⁷. Ἀπουσιάζουν ἀπὸ τὸν κατάλογο τῆς Δήλου τὰ ὀνόματα τῶν Ἰσθμίων καὶ τῶν Πυθίων, ἀλλὰ καὶ σὲ δύο σημεῖα ἢ ἐπιγραφή εἶναι φθαρμένη. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, τὸ μνημεῖο τῆς Ἀθήνας (Α), ὅπως τὸ ἀνασύνθεσε ὁ Sterling Dow ³⁸, περιλαμβάνει μόνον 32 ἐγγάρακτα καὶ ἐνεπίγραφα ἀγωνιστικά στεφάνια σὲ διάταξη 3×11 ἀφήνοντας κενὴ τὴν 33ῃ θέσση, γεγονός που ὀριστικοποιεῖ σὲ 32 τὸν ἀριθμὸ τῶν νικῶν τοῦ ἀθλητῆ καὶ ἐπιτρέπει ἴσως τὴν εἰκασία ὅτι ὁ Α, ἀφοῦ παραλείπει τὰ τιμητικά στεφάνια, προηγεῖται χρονικὰ τοῦ Δ. Ὁ κατάλογος Α ἀναγράφει Πύθια ὄχι ὅμως, καὶ αὐτός, Ἰσθμια. Τὸ γεγονός ὅτι οἱ δύο κατάλογοι οὔτε συμπίπτουν ἀπόλυτα οὔτε φαίνεται νὰ διέπονται ἀπὸ κάποια τάξη ὡς πρὸς τὴ σειρὰ μὲ τὴν ὁποία καταχωρίζονται οἱ νίκες θεωρήθηκε ἐμπόδιο γιὰ τὴν εἰσαγωγή τοῦ ὀνόματος τῶν Ἰσθμίων στὴν πέμπτη θέσση, ὅπου καὶ οἱ δύο συμβαίνει νὰ εἶναι φθαρμένοι. Ἔτσι ὁ Dow προτίμησε τὴν ὑπόθεση, ποὺ ἀποδέχτηκε ὁ Robert, ὅτι εἶχαν ἀνασταλεῖ τὰ Ἰσθμια, ἐνῶ ὁ Moretti ὀδηγήθηκε στὴ θεωρία τῆς ἀντικατάστασής τους μὲ μιὰ ἀπὸ τὶς τρεῖς νεμεακὲς νίκες τοῦ Μηνοδώρου.

Ἄς ἐλέγξουμε ὅμως τὸν ἰσχυρισμὸ ὅτι οἱ δύο κατάλογοι δὲν συμπίπτουν. Ἄν προβοῦμε σὲ ἀντιβολὴ τῶν δύο καταλόγων παρόμοια μὲ αὐτὴν ποὺ κάνει ὁ Dow, ἀγνοώντας ὅμως τὶς συμπληρώσεις του, τότε, μὲ τὴν προσθήκη καὶ τοῦ νέου εὐρήματος, προκύπτει ἢ ἐξῆς ἀντιστοιχία (ὑπογραμμίζονται οἱ διαφορὲς — παραλείπονται οἱ ἀγκύλες στὶς βέβαιες συμπληρώσεις):

α/α	Α Θ Η Ν Α	Δ Η Λ Ο Σ
(1)	ΕΛΕΥΣΙΝΙΑ, ἀνδρας παγκράτιον	ΕΛΕΥΣΙΝΙΑ, ἀνδρας παγκράτιον
(2)	ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ, ἀνδρας παγκράτιον	- ἀνδρας παγκράτιον

37. Βλ. L. Robert, *Noms indigènes dans l'Asie-Mineure gréco-romaine*, Παρίσι 1963, σ. 496.

38. *Hesperia* 4 (1935) 81 κ.έ. Ὁ Dow συνένωσε διάφορα θραύσματα τῆς ἐπιγραφῆς, δημοσιευμένα καὶ ἀδημοσίευτα. Σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ πρῶτα (IG II² 3147), χαμένο τώρα, σώζεται καὶ τὸ ὄνομα τῶν κατασκευαστῶν τοῦ μνημείου. Πρόκειται γιὰ μέλη μιᾶς μεγάλης οἰκογένειας γλυπτῶν ἀπὸ τὴν Τύρο, γιὰ τὴν ὁποία βλ. Dow, *Hesperia* 10 (1941) 351 κ.έ.

(3) ΟΛΥΜΠΙΑ, -	ΟΛΥΜΠΙΑ, -
(4) ΠΥΘΙΑ, άνδρας παγκράτιον	ΣΩΤΗΡΙΑ, άνδρας παγκράτιον
(5) - -	- άνδρας παγκράτιον
(6) ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΑ ΕΜ ΠΛΑΤΑΙΑΙΣ, -	ΝΕΜΕΑ, άνδρας πάλην
(7) ΕΛΕΥΣΙΝΙΑ, άγερείους πάλην	ΕΛΕΥΣΙΝΙΑ, άγερείους πάλην
(8) ΝΕΜΕΑ, άνδρας παγκράτιον	ΝΕΜΕΑ, άνδρας παγκράτιον
(9) - -	ΕΛΕΥΣΙΝΙΑ, άνδρας πάλην
(10) ΝΕΜΕΑ, άγερείους πάλην	ΝΕΜΕΑ, άγερείους πάλην
(11) ΗΡΑΚΛΕΙΑ ΤΑ ΕΝ ΘΗΒΑΙΣ, άνδρας παγκράτιον	ΗΡΑΚΛΕΙΑ ΤΑ ΕΝ ΘΗΒΑΙΣ, άνδρας παγκράτιον
(12) ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ, άνδρας πάλην	ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ, άνδρας παγκράτιον
(13) ΔΗΛΙΑ ΤΑ ΕΝ ΔΗΛΩΙ, άνδρας πάλην	ΔΗΛΙΑ ΤΑ ΕΝ ΔΗΛΩΙ, άνδρας πάλην
(14) - -	ΡΩΜΑΙΑ ΤΑ ΕΝ ΧΑΛΚΙΔΙ, άνδρας παγκράτιον
(15) - , άνδρας παγκράτιον	ΗΡΑΙΑ ΤΑ ΕΝ ΑΡΓΕΙ, άνδρας πάλην
(16) - , άνδρας παγκράτιον	ΛΥΚΑΙΑ, άνδρας παγκράτιον
(17) ΗΡΑΙ[-] άνδρας παγκράτιον	ΗΡΑΚΛΕΙΑ ΤΑ ΕΝ ΘΗΒΑΙΣ, άνδρας παγκράτιον
(18) - , άνδρας πάλην	ΣΩΤΗΡΙΑ ΤΑ ΕΝ ΔΕΛΦΟΙΣ, άνδρας πάλην
(19) - -	ΡΩΜΑΙΑ ΤΑ ΕΝ ΧΑΛΚΙΔΙ, άνδρας πάλην
(20) - -	ΗΡΑΙΑ ΤΑ ΕΝ ΑΡΓΕΙ, άνδρας παγκράτιον
(21) ΗΡΑΚΛΕΙΑ ΤΑ ΕΝ ΘΗΒΑΙΣ, άνδρας παγκράτιον	ΗΡΑΚΛΕΙΑ ΤΑ ΕΝ ΘΗΒΑΙΣ, άνδρας παγκράτιον
(22) <u>ΗΡΑΚΛΕΙΑ ΤΑ ΕΝ ΘΗΒΑΙΣ, άνδρας παγκράτιον</u>	
(23) ΟΛΥΜΠΙΑ, άνδρας παγκράτιον	ΟΛΥΜΠΙΑ, άνδρας παγκράτιον
(23α)	<u>ΗΡΑΚΛΕΙΑ ΤΑ ΕΝ ΘΗΒΑΙΣ, άνδρας πάλην</u>
(24) ΣΩΤΗΡΙΑ ΤΑ ΕΝ ΔΕΛΦΟΙΣ, άνδρας παγκράτιον	ΣΩΤΗΡΙΑ ΤΑ ΕΝ ΔΕΛΦΟΙΣ, άνδρας παγκράτιον
(25) ΝΑΑ ΤΑ ΕΝ ΔΩΔΩΝΗΙ, άνδρας πάλην	ΝΑΑ ΤΑ ΕΝ ΔΩΔΩΝΗΙ, άνδρας πάλην
(26) ΤΡΟΦΩΝΙΑ ΤΑ ΕΝ ΛΕΒΑΔΕΙΑΙ, άνδρας πάλην	ΤΡΟΦΩΝΙΑ ΤΑ ΕΝ ΛΕΒΑΔΕΙΑΙ, άνδρας πάλην
(27) ΝΥΜΦΑΙΑ ΤΑ ΕΝ ΑΠΟΛΛΩΝΙΑΙ, -	ΝΥΜΦΑΙΑ ΤΑ ΕΝ ΑΠΟΛΛΩΝΙΑΙ, άνδρας παγκράτιον
(28) ΝΑΑ ΤΑ ΕΝ ΔΩΔΩΝΗΙ, άνδρας παγκράτιον	ΝΑΑ ΤΑ ΕΝ ΔΩΔΩΝΗΙ, άνδρας παγκράτιον
(29) ΤΡΟΦΩΝΙΑ ΤΑ ΕΝ ΛΕΒΑΔΕΙΑΙ, άνδρας παγκράτιον	ΤΡΟΦΩΝΙΑ ΤΑ ΕΝ ΛΕΒΑΔΕΙΑΙ, άνδρας παγκράτιον
(30) - -	ΗΡΑΚΛΕΙΑ ΤΑ ΕΝ ΘΗΒΑΙΣ, άνδρας παγκράτιον
(31) - -	ΝΥΜΦΑΙΑ, άνδρας πάλην
(32) - άνδρας πάλην	ΗΡΑΚΛΕΙΑ ΤΑ ΕΝ ΘΗΒΑΙΣ, άνδρας πάλην
(33) <u>νασαι</u>	(πρώτο τιμητικό στεφάνι)

Ἄν ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀφαίρεση τῶν συμπληρώσεων τοῦ Dow συγκρίνουμε τοὺς δύο καταλόγους, εὐκόλα ἀναγνωρίζουμε ὅτι αὐτοὶ συμπίπτουν σὲ μεγάλο βαθμῶ. Συγκρούονται μόνο ὡς πρὸς τοὺς ἀγῶνες στοὺς ἀρ. 4 καὶ 6 καὶ ὡς πρὸς τὰ ἀγωνίσματα στοὺς ἀρ. 12 καὶ 15, ἐνῶ παρουσιάζουν σημαντικότερη ἀσυμφωνία στοὺς ἀρ. 22, 23α καὶ 33. Παρὰ τὶς διαφορὰς αὐτές, ποὺ δὲν εἶναι μεγαλύτερες ἀπὸ τὶς συνηθισμένες ἀσυμφωνίες δύο ἀντιγράφων ἐνὸς ὁποιουδήποτε φιλολογικῶν κειμένου, τὰ ὑπόλοιπα κοινὰ δεδομένα συνηγοροῦν ὅτι πρόκειται γιὰ δύο ἀντίγραφα, ἄμεσα ἢ ἔμμεσα, ἐνὸς ἀγωνιστικῶν καταλόγου. Μποροῦμε λοιπὸν καταρχὴν νὰ ὑποθέσουμε ὅτι οἱ μικροδιαφορὰς στὶς λέξεις ἀποτελοῦν διαφορετικὰς γραφὰς, λαθησμένες ἢ σωστές, τῶν δύο ἐπιγραφῶν. Ἐκεῖνο ποὺ χρειάζεται εἰδικὴ ἐξήγηση εἶναι ἡ ἀσυμφωνία ὡς πρὸς τὴν σειρά τῶν στεφάνων μετὰ τὸ τέλος τῆς δεύτερης ἐνδεκάδας. Νομίζω ὅτι καὶ αὐτὴ μπορεῖ νὰ ἐξηγηθεῖ, μετὰ τὴν αὐτονόητη στὴν περίπτωσή μας προϋπόθεση ὅτι μεσολαβεῖ ἓνας τρίτος φορέας τῆς παράδοσης (δ), ποὺ μπορεῖ νὰ εἶναι ἐδῶ ἡ ἄμεση ἢ ἀπώτερη πηγὴ τοῦ Δ. Ἄν ὑποθέσουμε ὅτι ὁ δ ἀκολουθοῦσε στὴν διάταξη τῶν στεφάνων ὄχι τετραμερῆ κατανομή (τὶς τέσσερις σειρὰς θὰ τὶς προτίμησε ὁ Δ λόγω τῆς προσθήκης τῶν τεσσάρων τιμητικῶν στεφάνων) ἀλλὰ τὴν τριμερῆ τοῦ Α, πράγμα ποὺ ὑπαγορεύεται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι συμπίπτουν Α καὶ Δ σὲ καίρια σημεῖα (ἀρ. 1, 11, 12, 23), τὰ ὑπόλοιπα δεδομένα, ἐπιβεβαιώνοντας αὐτὴν τὴν ὑπόθεση, μᾶς ὑποχρεώνουν νὰ δεχτοῦμε ὅτι, ἐνῶ ὁ Α τοποθέτησε στὸ τέλος τῆς δεύτερης σειρᾶς (ἀρ. 22) τὸ στεφάνι τῶν Ἑρακλείων ἀφήνοντας ἀναγκαστικὰ κενὴ τὴν τελευταία θέση τοῦ καταλόγου (ἀρ. 33), ὁ δ γιὰ δικὸ του λόγον ἄφησε κενὸ στὸν ἀρ. 22 καὶ μετέθεσε παρακάτω τὸ ἀντίστοιχο στεφάνι (ἀρ. 23α), συμπληρώνοντας ἔτσι ὀλόκληρη τὴν τελευταία ἐνδεκάδα.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ προκύπτουν ὀρισμένα ἀλληλένδετα ἐρωτήματα, π.χ. ποῦ ὀφείλεται ἡ διαφορὰ ὡς πρὸς τὴν θέση τοῦ κενοῦ ἢ ποῖα ἢ στεμματικὴ σχέση ἀνάμεσα στοὺς καταλόγους Α καὶ δ καὶ τῶν δύο πρὸς τὸ ἀρχέτυπο. Θὰ ἦταν κουραστικὸ καὶ ἴσως ἀνέφικτο νὰ δώσουμε ἀπαντήσεις σὲ τέτοια ἐρωτήματα, ἐπειδὴ τὰ «παλαιογραφικὰ» στοιχεῖα τῶν καταλόγων αὐτῶν ἐπιδέχονται ἐναλλακτικὰς ἐρμηνεῖες. Ἄς σταματήσουμε λοιπὸν ἐδῶ τὴν σειρά τῶν ὑποθέσεων (ἐπιφυλάσσομαι νὰ δώσω στὸ τέλος μιὰ συνολικὴ σχηματικὴ ἀπάντηση ποὺ θεωρῶ πιθανή). Μᾶς ἀρκεῖ, νομίζω, ἡ διαπίστωση ὅτι οἱ κατάλογοι Α καὶ Δ, μετὰ τὴν ἀναγωγή τοῦ δεύτερου στὸ πρότυπό του δ, παρουσιάζουν συγγένεια μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν ὡς τώρα παραδεχτή, πράγμα ποὺ ἐπιτρέπει νὰ προβοῦμε τουλάχιστον σὲ ἀλληλοσυμπληρώσεις καὶ ἀμοιβαίους συσχετισμούς. Πολύτιμη βέβαια βοήθεια γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ θὰ μπορούσαν νὰ μᾶς προσφέρουν τὰ στεφάνια, ἂν κάποιος εἰδικὸς τῆς τέχνης προσδιόριζε καὶ γιὰ τὸ μνημεῖο τῆς Δήλου τὴν ταυτότητά τους, ὅπως ἔκαμε ὁ Dow γιὰ τὸ μνημεῖο τῆς Ἀθήνας. Πρὸς τὸ παρὸν ἐμεῖς θὰ ἐργαστοῦμε μόνο μετὰ τὴν φιλολογικὴ μέθοδο.

Μποροῦμε λοιπὸν νὰ μεταφέρουμε στὰ φθαρμένα σημεῖα τοῦ Α ὅλα τὰ

ἀντίστοιχα στοιχεῖα τοῦ Δ, ἐφόσον δὲν ὑπάρχουν ἀντικειμενικά ἐμπόδια. Ἐπο-
καθίστανται ἔτσι μὲ συμπλήρωση οἱ θέσεις τοῦ Α στοὺς ἐξῆς ἀριθμούς³⁹: *5
[ἄνδρας παγκράτιον], 9 [Ἐλευσίνια ἄνδρας πάλην], *14 [Ῥωμαῖα τὰ ἐν Χαλκίδι
ἄνδρας παγκράτιον], *15 [Ἡραία τὰ ἐν Ἄργει], 16 [Λύκαια], *17 Ἡράκ[λεια τὰ
ἐν Θήβαις], 18 [Σωτήρια τὰ ἐν Δελφοῖς], 19 [Ῥωμαῖα τὰ ἐν Χαλκίδι ἄνδρας
πάλην], *20 [Ἡραία τὰ ἐν Ἄργει ἄνδρας παγκράτιον], 27 [ἄνδρας παγκράτιον],
30 [Ἡράκλεια τὰ ἐν Θήβαις ἄνδρας παγκράτιον], 31 [Νυμφαῖα ἄνδρας πάλην], 32
[Ἡράκλεια τὰ ἐν Θήβαις]. Ὑπολείπονται δύο δυσαναπλήρωτα κοινὰ κενὰ, τὸ
ἀγώνισμα τῶν Ὀλυμπίων ἀρ. 3 καὶ ὁ ἀγώνας ἀρ. 5. Γιὰ τὸ δεύτερο κενὸ τὸ
πρῶτο ποῦ μπορεῖ νὰ σκεφθεῖ κανεὶς εἶναι τὰ Ἴσθμια, ὅταν μάλιστα τὸ
ἀγώνισμα εἶναι παγκράτιον, ὅ,τι ἀκριβῶς λείπει γιὰ νὰ συμπληρωθῶν στὸ
ἀγώνισμα αὐτὸ οἱ τέσσερις νίκες τῆς περιόδου, μὲ τὴν προϋπόθεση βέβαια ὅτι γιὰ
τὸν ἀρ. 4 προτιμοῦμε τὴ γραφὴ τοῦ Α Πύθια καὶ ὄχι Σωτήρια τοῦ Δ⁴⁰.

Μετὰ τὶς συμπληρώσεις ἀπομένει νὰ προβοῦμε στὸ δυσκολότερο ἐγχείρημα,
στὴν ἐπιλογή γραφῶν ὅπου Α καὶ Δ ἐξακολουθοῦν νὰ συγκρούονται, δηλαδὴ ὡς
πρὸς τὸν ἀγῶνα στὸν ἀρ. 6⁴¹ καὶ ὡς πρὸς τὰ ἀγωνίσματα στοὺς ἀρ. 12, 15 καὶ 22-
23α. Θὰ μπορούσαμε ἐνδεχομένως νὰ θεωρήσουμε ὡς πλησιέστερες πρὸς τὶς
αὐθεντικὰς γραφὰς αὐτὰς τοῦ Α, ἐπειδὴ, ὅπως εἶδαμε, ὑπερέχει στεμματικά
ἔναντι τοῦ Δ. Ἐτσι θὰ ἔμενε σὲ ἐκκρεμότητα μόνο ἡ συμπλήρωση τοῦ
ἀγωνίσματος τῶν Ὀλυμπίων (ἀρ. 3). Ἐπειδὴ ὅμως δὲν μπορούμε νὰ ἀποκλεί-
σουμε τὸ ἐνδεχόμενον ὅτι καὶ οἱ Τύριοι γλύπτες τοῦ ἀθηναϊκοῦ μνημείου ἔκαμαν
λάθη στὶς ἐπιγραφὰς τῶν στεφάνων, θὰ πρέπει ἴσως νὰ παραιτηθοῦμε ἀπὸ τὴν
παραπέρα ἐπιλογή γραφῶν. Γι' αὐτὸ μὲ τὴν παρακάτω σχηματικὴ καί, γιὰ
τεχνικοὺς λόγους, ἀπλουστευμένη κωδικοποίηση τῶν στοιχείων ποῦ μποροῦν νὰ
θεωρηθοῦν βέβαια ἢ πιθανὰ περιορίζομαι σὲ μιὰ προσωπικὴ φανταστικὴ ἀνασύν-
θεση τοῦ ἀρχικοῦ καταλόγου (χ) τῶν νικῶν τοῦ Μηνωδώρου [βλ. σ. 285].

Πιστεύω ὅτι Α καὶ δ δὲν ἀλληλοσυνδέονται (οὔτε $A > \delta$, οὔτε $\delta > A$), ἀλλὰ
καὶ οἱ δύο ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὸν χ, καὶ ὅτι ὡς πρὸς τὴ διάταξη τῶν στεφάνων ὁ χ
εἶχε κενὴ τὴ θέση Γ 2. Ἐτσι ἐξηγοῦνται, νομίζω, εὐκολότερα οἱ διαφορὰς
ἀνάμεσα σὲ Α καὶ δ ὡς πρὸς τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ ἀναγκαστικοῦ κενοῦ (θέσεις
33, στεφάνια 32) καὶ ταυτόχρονα ἡ παρεμβολὴ (δ) ἢ ἡ ἀπουσία (Α) τῶν

39. Μὲ ἀστερίσκο σημειώνονται οἱ συμπληρώσεις ποῦ διαφέρουν ἀπὸ αὐτὰς τοῦ Dow.

40. Ἄν ἡ ἀνάγνωση Σωτήρια εἶναι βέβαιη (βλ. ἐπόμενη σημ.), θὰ ὑπόκειται ἐδῶ σύγχυση
τῶν δύο δελφικῶν ἑορτῶν.

41. Στὸ σημεῖο αὐτό, ὡς πρὸς τὴ γραφὴ Νέμεα τοῦ Δ, οἱ τελευταῖοι ἐκδότες δὲν
ἀμφιβάλλουν, σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς πρώτους (BCH 31, 1907, 432), ποῦ εἶναι ἐπιφυλακτικοί.
Ἄδυνατη, τουλάχιστον ἀπὸ φωτογραφία, εἶναι, νομίζω, ἡ ἐπαλήθευση τόσο τῆς ἀνάγνωσης
αὐτῆς ὅσο καὶ στοὺς δύο προηγούμενους ἀρ., 4 καὶ 5, τοῦ δηλιακοῦ μνημείου: πρβ. Dow, *ε.δ.*, σ.
82 σημ. 2.

Τὸ ὑποθετικὸ ἀρχέτυπο τοῦ καταλόγου

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
A											
B											
Γ											

A. 4 Πύθα Α, Σωτήρια Δ | 6 Ἐλευθ. Α, Νέμεα Δ (ἐπιφυλακτικοὶ οἱ πρῶτοι ἐκδότες)

B. 1 πάλη Α, παγκρ. Δ | 4 παγκρ. Α, πάλη Δ | 11 vacat δ

Γ. 2 Ἡράκλ. πάλη Δ (παγκρ. ἔπρετε), μηδέν Α (τὸ τμήμα Σωτήρια-Ἡράκλ., 3-11, μετακινήθηκε σύσσωμο ἀριστέρα ἐμμηδενίζοντας τὸ κενό) | 11 vacat Α

'Ηρακλείων στή θέση Γ2: ἂν δεχθοῦμε ὅτι στή θέση αὐτή ἦταν ἀρχικά τὸ κενό, μπορούμε εὐκόλα νὰ ὑποθέσουμε ὅτι καὶ οἱ δύο σχεδιαστὲς ἢ χαρακτερες ἀντιμετώπισαν διαφορετικά, σὲ σχέση μετὰ τὸ ἀρχέτυπο καὶ μεταξύ τους, τὴν αἰσθητικὴ ἀνάγκη νὰ ὑποτονιστεῖ τὸ κενό. Στὴ συνέχεια, ἔχοντας προσχεδιάσει ὡς ὁδηγούς τὴν πρώτη κάθετη σειρά (1 ΑΒΓ), ὁ μὲν Α κάλυψε τὸ κενό Γ2 μεταφέροντας σύσσωμη πρὸς τὰ ἀριστερὰ τὴν ὑπόλοιπη τρίτη ὀριζόντια σειρά, ἐνῶ ὁ δ μετέφερε μόνον τὰ 'Ηράκλεια τοῦ Β 11 ὅχι στή θέση Γ1, ποὺ θὰ ἦταν ὡς ὁδηγὸς προκατειλημμένη, ἀλλὰ στὴν ἀμέσως ἐπόμενη ἐλεύθερη, τὴν Γ2, ὑποπίπτοντας ταυτόχρονα, ἂν δὲν εὐθύνεται ὁ Δ, σὲ λάθος ὡς πρὸς τὸ ἀγώνισμα (ἔγραψε πάλιν ἀντὶ παγκράτιον).

"Ὅπως καὶ νὰ ἔχει τὸ πράγμα, παρὰ τὴν ἐναλλακτικὴς δυνατοτήτες ὡς πρὸς τὴν διάταξη καὶ τὴν γραφὴν, ἀναδύεται στὸν κατάλογο τῶν στεφάνων, ἔστω καὶ στὴ μορφή τοῦ Α, κάποια ἐνσυνείδητη τάξη: προηγοῦνται ὀριζόντια καὶ κάθετα οἱ ἀγῶνες τῆς 'Αθήνας, ἔπονται τῆς περιόδου καὶ κατόπιν οἱ ὑπόλοιποι· στὴ δεξιὰ πλευρὰ συσσωρεύονται τὰ 'Ηράκλεια τῆς Θήβας, ἀγῶνας ποὺ ἐμφανίζεται ἀκριβῶς καὶ στὸ κέντρο, στή θέση Β 6, γεγονός ποὺ πρέπει νὰ ἔχει σχέση μετὰ τὴν τιμητικὴ διάκριση ἐκ μέρους τῶν Θηβαίων, ποὺ προϋποθέτει τὸ προτελευταῖο ἀπὸ τὰ τέσσερα τιμητικὰ στεφάνια τῆς Δήλου. Παρατηροῦμε ἔπειτα ὅτι, μετὰ ἐξαίρεση τὸ δεύτερο μισὸ τῆς πρώτης σειρᾶς, τουλάχιστον στὸν Α τὰ ἀγωνίσματα ἐναλλάσσονται κατὰ ζεύγη. "Ἴσως αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος ποὺ στὸ τέλος παρεμβάλλονται τὰ Νυμφαῖα ἀνάμεσα στὰ δύο 'Ηράκλεια. "Ἄν ἡ δυαδικὴ κατανομή τῶν ἀγωνισμάτων δὲν εἶναι τυχαία, ἴσως θὰ μπορούσε νὰ τὴν ἐκμεταλλεῖται κανεὶς εἴτε γιὰ παραπέρα ἐπιλογή γραφῶν εἴτε γιὰ μιὰ «εὐπρεπέστερη» καὶ ἐνδεχομένως φιλολογικὰ ὄχι ἀθέμιτη τακτοποίηση τῶν στεφάνων καὶ στὸ τέλος τῆς πρώτης σειρᾶς.

Γιὰ νὰ ἐπιστρέψουμε στὴν ἀφετηρία μας, στὸ πρόβλημα τῆς περιόδου τοῦ Μηνοδώρου, νομίζω ὅτι δὲν μπορούμε νὰ μειώσουμε τὴν ἀξία τοῦ τίτλου του, ἀφοῦ καὶ τὰ "Ἴσθια μπορούν νὰ χωρέσουν στὸν κατάλογο τῶν νικῶν του, ἢ τουλάχιστον δὲν μπορούν νὰ ἀποκλειστοῦν μετὰ βεβαιότητα.

III. 'Ο ἀνώνυμος πυθικὸς αὐλητῆς: ἀρχὲς 3. αἰ. μ.Χ.

(FD III 1, 550)⁴²

[---]

πυθικὸς α[ὐλητῆς --- νεικήσας]
τὴν περίοδο[ν ἐν τῇ περιόδῳ ..]
τρὶς κατὰ τὸ ἐξῆς [---]

42. Διονυσ. τεχν. ἀρ. 3021.

ἀδιαψήφητος νε[ικήσας ἀγῶνας ἱεροῦς]	5
τοῖς ὑπογεγραμ[μένους]:	
Πύθια ἐν Δελφοῖς Γ Καπετώλ[ια]	
Ἴσθμια Δ	
Νέμεια Β Σεβαστὰ ἐν Ν[εα]-	
Ἀκτια ἐν Νικοπόλει	10
τὴν ἐξ Ἄργους ἀσπίδα πόλει	
κτλ. (ἀκολουθοῦν πολλές ἀκόμη νίκες σὲ διάφορους ἀγῶνες)	

Τὴ μορφή αὐτὴ τοῦ κειμένου καὶ τὴν ἐρμηνεία τὴν ὀφείλουμε στὸν L. Robert⁴³, ὅταν ἀκόμη δὲν τὸν εἶχε ἀπασχολήσει συστηματικὰ τὸ πρόβλημα τῆς περιόδου. Στὴν ἀπάντησή του στὸν Moretti χρειάστηκε νὰ συμπληρώσει στὸν στ. 7 Καπετώλ[ια Γ]. Ἔτσι, μὲ τρεῖς νίκες σ' αὐτὸν τὸν ἀγῶνα, μὲ συμψηφισμό 2 Νέμεια καὶ 1 Ἑραῖα ἢ Ἀκτια, καὶ μὲ τὶς ὑπόλοιπες Πυθίων καὶ Ἴσθμίων ὁ αὐλητὴς γίνεται τρεῖς φορές περιδονίχης⁴⁴, ἐνῶ γιὰ τὸν Moretti ἀρκεῖ τὸ σύνολο τῶν τριῶν παλαιῶν ἀγῶνων γιὰ τὸν τριπλὸ τίτλο.

Καὶ ἢ μιὰ καὶ ἢ ἄλλη ἐκδοχὴ στηρίζονται στὴν opinio communis ποὺ ἐπέβαλε ὁ Robert, ὅτι ἐδῶ πρόκειται γιὰ ἕναν αὐλητὴ ποὺ ἔγινε περιδονίχης νικῶντας διαδοχικὰ σὲ ἀγῶνες τριῶν περιόδων καὶ μάλιστα ἀδιαψήφητος (δηλαδὴ χωρὶς νὰ προκύψει ἀνάγκη γιὰ ψηφοφορία, σὲ ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἀγῶνες, ἐπειδὴ ἡ ὑπεροχὴ του θὰ ὑπῆρξε ἀναμφισβήτητη). Ἡ ἐρμηνεία αὐτὴ καθεαυτὴν εἶναι εὐλογη, ὀλοφάνερα ὡστόσο παραγνωρίζει τὰ μεγάλα κενὰ τῶν στίχων⁴⁵. Ἄν λάβουμε ὑπόψη μας, π.χ., ὅτι ὁ στ. 4 σώζεται μισός, προκύπτουν περισσότερες ἐναλλακτικὲς δυνατότητες γιὰ τὴ σύνδεση τῶν λέξεων: τὰ ἐπιρρήματα τοῦ στ. 4 μποροῦν νὰ συνδεθοῦν εἴτε μὲ τὶς προηγούμενες εἴτε μὲ τὶς ἐπόμενες λέξεις ἀποκλειστικὰ, ὅπως βέβαια μποροῦν καὶ νὰ ἀποσπαστοῦν ἀπὸ τὴ μιὰ ἢ τὴν ἄλλη ὁμάδα. Προσωπικὰ πιστεύω ὅτι στοὺς στ. 3-5 λανθάνει ἕνα τέτοιο περίπου νόημα: ... νεικήσας] τὴν περίοδο[ν ἐν τῇ περιόδῳ (;), στεφθεῖς δὲ] τρεῖς κατὰ τὸ ἐξῆς [Πυθίοις (τοῖς) ἐν Δελφοῖς] ἀδιαψήφητος, νεικήσας κτλ. Ὅχι μόνον δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ χρίσουμε τὸν αὐλητὴ τρεῖς φορές περιδονίχης, ἀλλὰ ἐνδεχομένως καὶ νὰ μὴν μποροῦμε παραπάνω ἀπὸ μιὰ, ἂν πρέπει νὰ συνοπολογίσουμε στὴν περίοδο αὐτῆς τῆς ἐποχῆς τὰ Ἀκτια καὶ/ἢ τὴν ἐξ Ἄργους ἀσπίδα, ὅπου ἔχει νικήσει μόνον μιὰ φορά⁴⁶. Πάντως καὶ μεθοδολογικὰ εἶναι ἀπαράδεκτο νὰ χρησιμοποιεῖται

43. *RPh* 4 (1930) 53 κ.έ. (= *Opera minora*, II, 1153 κ.έ.).

44. Αὐτὴ θὰ ἦταν ἴσως ἡ ἀπλούστερη κατανομή τῶν νικῶν καὶ ὄχι αὐτὴ ποὺ προτείνει ὁ Kennell (ε.δ., σ. 249 σημ. 50: «πρῶτος τίτλος - Πύθια, Ἴσθμια, Νέμεια, Καπιτώλια· δεῦτερος τίτλος - Πύθια, Ἴσθμια, Νέμεια, Ἑραῖα· τρίτος τίτλος - Πύθια, Ἴσθμια, Καπιτώλια, Ἀκτια»).

45. Στὴν ἀνατύπωση τῆς ἐπιγραφῆς ἀπὸ τὸν Kennell (αὐτόθι) ἔχουν ἐξαφανιστεῖ τὰ κενά.

46. Ἡ διάταξη τῶν νικῶν στὴν ἐπιγραφὴ ἴσως θὰ μπορούσε νὰ ἀποτελέσει ἐνδειχὴ γιὰ τὸν

μία μόνο επιγραφή, και μάλιστα έλλιπής, για την προσπέλαση του προβλήματος τής περιόδου.

Πραγματικές δυσκολίες δημιουργεί μία τέταρτη περίπτωση περιοδονική, ή όποια, όσο ξέρω, δέν έχει έπισημανθεί. Πρόκειται για μία επιγραφή από την 'Αφροδισιάδα τής Καρίας, του 2. ή 3. αί. μ.Χ. (CIG 2810)⁴⁷: [--- Κλαυ]δίου 'Αγαθαγγέλου υιόν, Καλλίμορφον, ιερέα δια βίου θεᾶς Νίκης, περιοδονίκην πρώτον και μόνον τών άπ' αιώνας κυκλίων αλλητῶν νικήσαντα ιεροῦς άγῶνας τοῦς ύπογεγραμμένους: Πύθια, 'Ακτια, τήν έξ 'Αργους άσπίδα δίς, Βαρβίλληα έν 'Εφέσῳ τετράκις κατά τό έξής, και τόν κατά πάντων, Πέργαμον τρίς κατά τό έξής κτλ.

'Ο αλλητής τή φορά αύτή εΐναι κύκλιος και ή άναγραφή τών νικῶν του, άν τό κείμενο έχει έκδοθει σωστά, φαίνεται πλήρης. 'Ωστόσο, μολονότι περιοδονικής, δέν έχει νικήσει ούτε στα 'Ισθμια ούτε στα Νέμεα. 'Από τίς πολλές ύποθέσεις πού μποροῦν νά γίνουν⁴⁸, θεωρῶ προτιμότερη πρὸς τό παρόν την έκδοχή ότι πράγματι έδῶ έχουμε καταχρηστική χορήγηση του τίτλου, για άντικειμενικούς όμως λόγους, έπειδή δηλαδή δέν θά ύπῆρχαν άγῶνες κυκλίων αλλητῶν σέ όλες τίς έορτές τής περιόδου. Ούτε για τά 'Ισθμια ούτε για τά Νέμεα μόρεσα νά βρῶ άναμφισβήτητη μαρτυρία για τό αντίθετο. 'Ενδέχεται, έπομένως, πράγματι έδῶ οί δύο νίκες στῶ 'Αργος και ή άλλη στα 'Ακτια νά άντιστάθμισαν, έκτός από την όλυμπιακή νίκη, έπιπλέον την ίσθμιακή και τή νεμεακή, προκειμένου νά λάβει ό αλλητής αύτός τόν τίτλο.

'Ως κατακλείδα συνοψίζονται τώρα οί θέσεις πού προσπάθησε νά τεκμηριώ-
σει αύτό τό άρθρο:

1) 'Αριθμητικά δεδομένα από άγωνιστικούς καταλόγους περιοδονικῶν άντι-
στρατεύονται τίς θεωρίες τόσο του Moretti όσο και του Robert. Δέν ύπάρχει
θετική ένδειξη ότι κάποιος αλλητής απέκτησε τόν τίτλο του περιοδονίκη χωρίς νά
νικήσει και στους τέσσερις παραδοσιακούς πανελλήνιους άγῶνες. Μόνο για τοῦς

όρισμό τής περιόδου αύτή την έποχή: όπτικά οί άγῶνες διακρίνονται σέ τρεΐς ομάδες: 1) Πύθια
έως και 'Ασπίδα (= περίοδος), 2) στη συνέχεια οί ύπόλοιποι και 3) άπομονωμένοι πάνω δεξιά
με άραιές γραμμές οί δύο τής 'Ιταλίας και κάτω από αυτούς, μάλλον ως προσθήκη, δύο τής
'Ασίας.

47. Διονυσ. τεχν. άρ. 1345.

48. 'Ενδεχομένως ό Καλλίμορφος άναδείχτηκε περιοδονικής σέ άλλο άγώνισμα (π.χ. ως
πυθαύλης ή αλλητής), τό όποίο είτε άναφερόταν στῶ χαμένο τμήμα τής επιγραφής είτε
παρασιωπήθηκε ως μικρότερης σημασίας. Μπορεί επίσης νά έξέπεσε από τό τυπωμένο κείμενο
κάποια λέξη άρκετή νά καταστήσει την άναγραφή τών νικῶν του β' τύπου, όποτε θά
έξυπακούονται όλοι οί άγῶνες τής περιόδου στόν χαρακτηρισμό περιοδονικής, όπως δηλαδή
στις περιπτώσεις του ρήτορα από την 'Εφεσο και του 'Αριστομάχου.

μουσικούς μπορούμε νὰ δεχτοῦμε ὅτι ἔσχε κάποια παραχώρηση, εἴτε δηλαδὴ δὲν ὑπολόγιζαν τὰ Ἑὐλύμπια εἴτε, τὸ πιθανότερο, τὰ ἀντικαθιστοῦσαν μὲ τὰ Ἑραῖα τοῦ Ἄργους.

2) Τὰ γλωσσικά παραδείγματα ποὺ ἐπικαλεῖται ὁ Robert, γιὰ νὰ στηρίξει τὴ θεωρία τῆς διεύρυνσης τῆς περιόδου μὲ τὴν προσθήκη τάχα τριῶν ἢ τεσσάρων ρωμαϊκῶν ἀγώνων, ὄχι μόνο δὲν εὐνοοῦν ἀλλὰ καὶ ἀντιβαίνουν στὴ θεωρία αὐτή, γιὰτὶ φράσεις τοῦ τύπου νικήσας τὴν περίοδον σὺν Καπιτωλίῳς (ἢ καὶ Καπιτώλια) δὲν ὑπαγορεύουν ὅτι ὁ ἀγώνας ποὺ συνδυάζεται μὲ τὴν περίοδο ἀνῆκε σ' αὐτήν, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο, ὅτι δηλαδὴ ἀποτελοῦσε κάτι τὸ ἐπιπλέον. Μόνο γιὰ τὰ Ἄκτια ἔχουμε κάποια γλωσσικὴ ἔνδειξη ὅτι ἀποτελοῦσαν κάποτε συστατικὸ τῆς περιόδου.

3) Γιὰ τὸν ἀρχαῖο ἀκροατὴ ἢ ἀναγνώστη οἱ ὄροι *περίοδος* καὶ *περιοδονίκης* εἶχαν νοηματικὴ αὐτοτέλεια καὶ ὑποδήλωναν κάθε φορὰ αὐτόματα συγκεκριμένους ἀγῶνες, ποὺ δὲν ἦταν ἀπαραίτητο νὰ ἀναφερθοῦν ὀνομαστικά. Ἐπομένως, ὅταν κάποιος ἀθλητὴς χαρακτηρίζεται *περιοδονίκης* σὲ ἐπιγραφή ἢ ἄλλο κείμενο, δὲν εἶναι ὑποχρεωτικὸ νὰ περιμένουμε καὶ ἀναλυτικὴ ἀναγραφή ὄλων τῶν ἐπιμέρους νικῶν ποὺ τοῦ ἐξασφάλισαν τὸν τίτλο. Τέτοιες εἶναι οἱ περιπτώσεις τοῦ ρήτορα ἀπὸ τὴν Ἑφεσο καὶ τοῦ Ἀριστομάχου: καὶ οἱ δύο στὰ κείμενα τῶν ἐπιγραφῶν ὀνομάζονται *περιοδονίκες*, χωρὶς νὰ ἀπαριθμοῦνται ἐκεῖ οἱ νίκες τῆς περιόδου. Ὅτι ἀκολουθεῖ στίς δύο ἐπιγραφές μετὰ τὸν χαρακτηρισμὸ τους ἀφορᾷ πρόσθετες ἢ εἰδικές ἀγωνιστικὲς ἐπιδόσεις τους.

4) Ἡ περίπτωση τοῦ Μηνοδώρου εἶναι διαφορετικὴ. Ἐδῶ ἔχουμε καὶ χαρακτηρισμὸ τοῦ ἀθλητῆ ὡς *περιοδονίκης* καὶ ἀναγραφή τοῦ συνόλου τῶν νικῶν του σὲ δύο ὅμοιους καταλόγους. Ἡ ἐπικρατοῦσα ἄποψη ὅτι οἱ δύο κατάλογοι δὲν ταυτίζονται εἶναι ἀβάσιμη. Οἱ δύο ἀναγραφές τῶν νικῶν τοῦ Μηνοδώρου συμπίπτουν σχεδὸν ἀπόλυτα, ὅπως φαίνεται, ἂν μετατρέποντας σὲ τριμερὴ τὴν τετραμερὴ κατανομὴ τῶν στεφάνων στὴν ἐπιγραφή τῆς Δήλου παραβάλουμε τὸ ἀποτέλεσμα μὲ τὴν ἀναγραφή τοῦ ἀθηναϊκοῦ μνημείου. Φαίνεται ὅτι τὸ πρότυπο τοῦ χαρακτὴ τῆς Δήλου εἶχε τὰ στεφάνια διατεταγμένα ὅπως τὸ μνημεῖο τῆς Ἀθήνας μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι αὐτὸ εἶχε κενὴ τὴν τελευταία θέση ὄχι τῆς τρίτης σειρᾶς ἀλλὰ τῆς δεύτερης. Ἡ διαπίστωση ὅτι οἱ δύο κατάλογοι συμπίπτουν ἐπιτρέπει νὰ προβοῦμε σὲ ἀλληλοσυμπληρώσεις τῶν φθορῶν καὶ νὰ εἰσαγάγουμε τὸ ὄνομα τῶν Ἰσθμίων σὲ ἓνα κοινὸ φθαρμένο σημεῖο τους, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μὴ λείπει καμία νίκη ἀπὸ τὴν περίοδο τοῦ ἀθλητῆ.

5) Ἡ ἐπιγραφή μὲ τίς νίκες τοῦ ἀνώνυμου πυθικοῦ ἀύλητῆ δὲν μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθεῖ γιὰ τὴν ἐξακρίβωση τῶν ἀγώνων τῆς περιόδου λόγω τῶν μεγάλων κενῶν της, ποὺ ἐπιδέχονται ἐναλλακτικὲς συμπληρώσεις, καθιστώντας ἔτσι ἀμφίβολη τὴν κοινὴ ἄποψη ὅτι ὁ ἀύλητὴς αὐτὸς ὑπῆρξε τρεῖς φορὲς *περιοδονίκης*.

6) Ἀνεξήγητο πρόβλημα δημιουργεῖ ἡ ἐπιγραφή ἀπὸ τὴν Ἀφροδισιάδα, ποὺ ἐμφανίζει τὸν κύκλιο αὐλητὴ νὰ ἔχει ἀναδειχθεῖ περιοδονίκης χωρὶς νίκη ὅχι σὲ ἓνα ἀλλὰ σὲ δύο ἀγῶνες τῆς περιόδου, τὰ Ἴσθμια καὶ τὰ Νέμεα.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Ι. Ε. ΣΤΕΦΑΝΗΣ